

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DELEGATURA w Opolu

Nr ewid. 11/2001/P/99/069/LOP

I N F O R M A C J A

**o wynikach kontroli realizacji zadań przez Służbę Ochrony Zabytków oraz Agencję
Własności Rolnej Skarbu Państwa w zakresie ochrony zabytków przejętych do Zasobu
Własności Rolnej Skarbu Państwa**

OPOLE	LUTY	2001 r.
SPIS TREŚCI		
		<i>str.</i>
CZĘŚĆ OGÓLNA		4-11
<i>I.</i>	<i>Charakterystyka kontroli.</i>	<i>4-7</i>
<i>II.</i>	<i>Realizacja wniosków pokontrolnych.</i>	<i>7</i>
<i>III.</i>	<i>Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności.</i>	<i>8-9</i>
<i>IV.</i>	<i>Wnioski.</i>	<i>10-11</i>
CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA		12-40
<i>V.</i>	<i>Charakterystyka stanu prawnego w zakresie kontrolowanej działalności.</i>	<i>11-17</i>
<i>VI.</i>	<i>Charakterystyka uwarunkowań ekonomicznych kontrolowanej działalności.</i>	<i>18-19</i>
<i>VII.</i>	<i>Istotne ustalenia kontroli.</i>	<i>20-38</i>
1.	<i>Ewidencjonowanie zabytków oraz wykorzystanie techniki komputerowej przez służby konserwatorskie w tym zakresie.</i>	<i>20-21</i>
2.	<i>Stan zachowania i wykorzystywania zabytków będących w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.</i>	<i>21-28</i>
3.	<i>Finansowanie zadań w zakresie ochrony zabytków będących w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.</i>	<i>29-30</i>
4.	<i>Ochrona prawna i faktyczna zabytkowych parków przez służby konserwatorskie oraz oddziały Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.</i>	<i>30-31</i>
5.	<i>Korzystanie przez służby konserwatorskie z przysługujących im uprawnień wykonywania robót zastępczych w zabytkach będących w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.</i>	<i>32</i>
6.	<i>Współdziałanie służb konserwatorskich z oddziałami Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w ramach Porozumienia.</i>	<i>32-34</i>
7.	<i>Formy i efekty współdziałania Służby Ochrony Zabytków z organami administracji rządowej i samorządowej oraz społecznymi opiekunami zabytków, w zakresie ochrony zabytków administrowanych przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa.</i>	<i>35</i>
8.	<i>Formy i zakres popularyzacji i aktywizacji sprzedaży zabytków z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz ich sprzedaż i dzierżawa.</i>	<i>35-37</i>

9. Organizacja służb odpowiedzialnych za realizację zadań w zakresie ochrony zabytków w oddziałach Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.	37
10. Wykreślanie zabytków z rejestru zabytków.	37-38
VIII. Przebieg postępowania kontrolnego i działania podjęte po zakończeniu kontroli.	39-41
Wykaz skrótów zastosowanych w informacji.	3
Wykaz skontrolowanych jednostek.	42
Wykaz aktów prawnych.	43-45

Wykaz skrótów zastosowanych w informacji:

- MKiS – Ministerstwo Kultury i Sztuki (do 09.11.1999 r.), MKiDN – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (od 10.11.1999 r.),
- GKZ – Generalny Konserwator Zabytków,
- wosoz – wojewódzkie oddziały służby ochrony zabytków,
- PSOZ – państwowa służba ochrony zabytków.
- oddziały Agencji – Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa – Oddziały Terenowe,
- Zasób – Zasób Własności Rolnej Skarbu Państwa,
- zespół – zespół dworski i pałacowo – parkowy lub dworsko – pałacowo – folwarczny,
- Agencja – Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa,
- ppgr. – państwowe przedsiębiorstwo gospodarki rolnej,
- WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków,
- Porozumienie – Porozumienie zawarte w dniu 30 listopada 1994 r. między MKiS a Prezesem Agencji w sprawie współdziałania w zakresie ochrony i zabezpieczenia zabytkowych zespołów dworsko i pałacowo-parkowych przejętych do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa.

I. CZĘŚĆ OGÓLNA

I. Charakterystyka kontroli

Temat, badany okres i cel kontroli.

Kontrola realizacji zadań przez Służbę Ochrony Zabytków oraz Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa w zakresie ochrony zabytków przejętych do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa objęła okres od 1 stycznia 1996 r. do 30 czerwca 1999 r.

Celem kontroli była ocena wykonania obowiązków przez Służbę Ochrony Zabytków oraz Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa określonych w ustawach: z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury¹ (zwanej dalej ustawą o kulturze) i z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa² (zwanej dalej ustawą o gospodarowaniu), dotyczących w szczególności:

- ❑ prowadzenia dokumentacji zabytków ze szczególnym uwzględnieniem zabytkowych założeń pałacowo i dworsko-parkowych lub folwarcznych (zwanych dalej zespołami),
- ❑ zapewnienia ochrony zabytków oraz drzew rosnących na terenie nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków,
- ❑ zadań podejmowanych przez Służbę Ochrony Zabytków i Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków nieruchomych pozostających w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz trwałego ich zagospodarowania,
- ❑ wykorzystania środków budżetowych i Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa na odbudowę i remonty zabytków nieruchomych oraz na zabiegi ochronne w zabytkowych parkach.

Charakter kontroli, czas trwania, jednostki objęte kontrolą, uczestnicy kontroli.

Kontrolę podjęto z inicjatywy własnej włączając ją do planu pracy NIK jako koordynowaną. Uwzględnia ona sugestie Marszałka Sejmu RP, który wystąpił do Prezesa Najwyższej Izby Kontroli o rozważenie możliwości uwzględnienia w planie pracy Izby na 1999 r. propozycji Sejmowej Komisji Kultury i Środków Przekazu dotyczącej „realizacji ustawy o ochronie dóbr kultury, a także działalności Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w dziedzinie ochrony zabytków znajdujących się w jej zarządzie”. Kontrola przeprowadzona została w wojewódzkich oddziałach służby ochrony zabytków i oddziałach terenowych Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa zgodnie z ustawą z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli pod względem legalności, gospodarności, celowości i rzetelności³.

Czynności kontrolne przeprowadzono w okresie od 2 listopada 1999 r. do 31 maja 2000 r.

CZĘŚĆ OGÓLNA

Charakterystyka kontroli

¹ Dz.U. z 1999 r. Nr 98 poz. 1150

² Dz.U. z 1995 r. Nr 57 poz. 299

³ Dz.U. z 1995 r. Nr 13 poz. 59 ze zm.

Delegatura NIK w Opolu jako jednostka koordynująca, przeprowadziła kontrolę w Wojewódzkim Oddziale Służby Ochrony Zabytków i rozpoznawczą w Oddziale Terenowym Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w Opolu, Departament Edukacji, Nauki i Kultury NIK kontrolę w Urzędzie Generalnego Konserwatora i w Oddziale Terenowym Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w Warszawie, a delegatury NIK w Poznaniu, Szczecinie, Wrocławiu i Zielonej Górze w wojewódzkich oddziałach służby ochrony zabytków i w oddziałach terenowych Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Wykaz skontrolowanych przez NIK jednostek zawiera załącznik Nr 1 do niniejszej informacji.

Struktura kontrolowanych jednostek oraz tematyka kontroli.

Struktury jednostek objętych kontrolą przedstawiały się następująco:

- **Państwowej Służby Ochrony Zabytków**

Do dnia 31 grudnia 1998 r. we wszystkich 49 byłych województwach funkcjonowały Wojewódzkie Oddziały Państwowej Służby Ochrony Zabytków, a od 1 stycznia 1999 r., w związku ze zmianą podziału administracyjnego, utworzono 16 wojewódzkich oddziałów służby ochrony zabytków, których zasady organizacji określało rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 16 lutego 1999 r. w sprawie zasad organizacji wojewódzkich oddziałów Służby Ochrony Zabytków⁴.

- **Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa**

Do dnia 31 marca 1999 r. funkcjonowało 15 oddziałów terenowych. Natomiast zarządzeniem Nr 5/99 Prezesa Agencji z dnia 24 marca 1999 r. w sprawie zmian w organizacji oddziałów Agencji od 1 kwietnia 1999 r. przeprowadzona została zmiana w strukturach organizacji oddziałów.

Siedziby i właściwość terytorialną oddziałów Agencji po zmianach prezentuje poniższe zestawienie:

Lp.	Oddział	Zasięg województwa	Filie	Zasięg województwa
1.	Warszawa	mazowieckie łódzkie kraj – przedsiębiorstwa hodowlane	Łódź	byłe łódzkie, warszawskie i kraj
2.	Bydgoszcz	kujawsko-pomorskie	-	-
3.	Gdańsk	pomorskie	-	-
4.	Gorzów Wlkp.	lubuskie	Zielona Góra	byłe zielonogórskie
5.	Lublin	lubelskie	-	-
6.	Olsztyn	warmińsko-mazurskie podlaskie	Suwałki	byłe suwalskie
7.	Opole	opolskie śląskie małopolskie	-	byłe częstochowskie, bielsko-bialskie, katowickie i tarnowskie
8.	Poznań	wielkopolskie	Piła	byłe pilskie, kaliskie, leszczyńskie
9.	Rzeszów	podkarpackie	-	-

⁴ Dz.U. Nr 39 poz. 391

CZĘŚĆ OGÓLNA

Charakterystyka kontroli

10.	Szczecin	zachodniopomorskie	Koszalin	byłe koszalińskie
11.	Wrocław	dolnośląskie	-	byłe wrocławskie, jeleniogórskie, wałbrzyskie i legnickie

Siedziby i właściwość terytorialną oddziałów terenowych Agencji objętych kontrolą wg ustaleń wymienionego zarządzenia przedstawia zestawienie:

Lp.	Siedziba oddziału terenowego AGENCJI	Właściwość terytorialna oddziału terenowego (województwa)
1.	WARSZAWA	mazowieckie, łódzkie
2.	GORZÓW WIELKOPOLSKI	lubuskie
3.	OPOLE	opolskie, śląskie, małopolskie
4.	POZNAŃ	wielkopolskie
5.	SZCZECIN	zachodnio-pomorskie
6.	WROCLAW	dolnośląskie

Podstawowa tematyka kontroli obejmowała:

- **w Urzędzie Generalnego Konserwatora Zabytków (GKZ):**
 - sposób pozyskiwania i wykorzystywania informacji o stanie zachowania zabytków pozostających w Zasobie⁵,
 - kryteria przyznawania środków Agencji* na prace remontowo-konserwatorskie i inne oraz nadzór nad ich wydatkowaniem,
 - realizację zadań porozumienia zawartego 30 listopada 1994 r. przez Ministra Kultury i Sztuki z Prezesem Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w sprawie współdziałania w zakresie ochrony i zabezpieczenia zespołów* będących w Zasobie (zwanego dalej Porozumieniem*),
- **w wojewódzkich oddziałach służby ochrony zabytków (WOSOZ):**
 - tryb uzgadniania z przyszłymi użytkownikami zabytków - będących w Zasobie - sposobu ich wykorzystania oraz sprawowania kontroli w tym zakresie,
 - sposób pozyskiwania i wykorzystywania informacji o zabytkach Zasobu oraz sporządzania *kart informacyjnych* dla nich,
 - nadzór wojewódzkich konserwatorów zabytków nad pracami remontowo-konserwatorskimi w zabytkach oraz rewaloryzacyjnymi w zabytkowych parkach,
 - sposób oraz zakres współpracy wcz* z organami administracji rządowej i samorządowej oraz społecznymi opiekunami zabytków, w zakresie ochrony zabytków będących w Zasobie,
- **w oddziałach terenowych Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa:**
 - organizację ochrony zabytków,
 - ewidencję zabytków przejętych oraz jej aktualność,
 - stan zachowania i zabezpieczenia zabytków, a w szczególności zabytków nieruchomości wchodzących w skład zespołów oraz sposób ich rozdysponowania,

⁵ *- jak w Wykazie skrótów na stronie 3,

- planowanie i realizacja prac konserwacyjno-remontowych i zabezpieczających w zabytkach oraz pielęgnacyjnych w zabytkowych parkach i zabezpieczenie środków finansowych na te prace,

CZĘŚĆ OGÓLNA

Charakterystyka kontroli

- przestrzeganie przepisów obowiązujących przy sprzedaży lub dzierżawie zabytków,
- wywiązywanie się oddziałów Agencji z uzgodnień wynikających z Porozumienia.

Ogółem kontrolę przeprowadzono w 12 jednostkach i objęto nią:

- Urząd Generalnego Konserwatora Zabytków,
- 5 (tj. 31,0%) wojewódzkich oddziałów Służby Ochrony Zabytków,
- 6 (tj. 54,5%) oddziałów terenowych Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Uzasadnienie podjęcia kontroli: Agencja, jako rządowa instytucja powiernicza wykonująca prawo własności i inne prawa rzeczowe w imieniu Skarbu Państwa w stosunku do powierzonego mienia rolnego oraz innych składników majątkowych, w tym zabytkowych zespołów pozostałych po likwidacji ppgr.*, zobowiązana została ustawą z dnia 19 października 1991 r. *o gospodarowaniu m.in. do przeprowadzenia procesu restrukturyzacji mienia rolnego, w tym również przejętych obiektów zabytkowych*. Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła w 1994 r. kontrole „*realizacji ustawowych zadań w zakresie ochrony dóbr kultury przez PSOZ**” i w 1998 r. „*wykorzystania środków budżetowych przekazanych przez Ministra Kultury i Sztuki na realizację krajowych programów ochrony i konserwacji zabytków w latach 1995-1997*”. Kontrole te nie obejmowały problematyki dotyczącej sposobu wywiązywania się przez Agencję z obowiązków nałożonych przepisami ustawy w zakresie restrukturyzacji przejętych do Zasobu obiektów zabytkowych, działań na rzecz ich ochrony oraz współdziałania ze Służbą Ochrony Zabytków w ramach Porozumienia.

II. Realizacja wniosków pokontrolnych

Najwyższa Izba Kontroli nie prowadziła dotychczas kontroli realizacji zadań przez służbę ochrony zabytków oraz Agencji w zakresie ochrony zabytków przejętych do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa.

CZĘŚĆ OGÓLNA

III. Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności

1. Z ustaleń kontroli wynika, że na pozytywną ocenę NIK zasługują działania Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w zakresie:

- porządkowania stanu prawnego obiektów zabytkowych umożliwiającego ich zagospodarowanie (dzierżawa, sprzedaż) w ramach restrukturyzacji przedsiębiorstw rolnych (opis str.28),
- promowania i oferowania do sprzedaży zabytków znajdujących się w Zasobie (opis str. 35-37),
- przestrzegania przepisów ustaw: z dnia 15 lutego 1962 r. o kulturze i z dnia 21 grudnia 1997 r. o gospodarowaniu, obowiązujących przy sprzedaży, dzierżawie, administrowaniu oraz przy wnoszeniu aportu do spółek (opis str. 36),
- prawidłowej współpracy ze służbą ochrony przyrody (opis str. 35).

Jednak ani Państwowa Służba Ochrony Zabytków, ani Agencja nie wywiązywały się z ustawowych obowiązków w sposób gwarantujący właściwe zachowanie stanu zabytków przejętych do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa.

2. Obowiązek prowadzenia rejestrów zabytków oraz ich bieżącej aktualizacji spoczywał na wojewódzkich konserwatorach zabytków od 1963 r.⁶

Obecnie nie ma możliwości ustalenia faktycznej liczby zespołów pozostających w Zasobie, ze względu na brak bieżącej aktualizacji rejestrów zabytków przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków oraz brak informacji o przejściu zabytku na inną osobę lub o oddaniu zabytku nieruchomości w całości lub części w użytkowanie, najem i dzierżawę, który to obowiązek spoczywał na Agencji⁷.

W sporządzanych za lata 1997-1999 „Raportach z działalności” Agencja wykazywała różne ilości przejętych zespołów (odpowiednio 2.107, 2.136 i 2.004), (opis str. 20-21).

3. Gwarancja ochrony prawnej drzew i krzewów chronionych rosnących na terenie nieruchomości wpisanych do rejestrów zabytków jest uwarunkowana przeprowadzeniem uprzedniej inwentaryzacji drzewostanu (starodrzewia) i jego oznakowaniem.

Zaniechanie przez Agencję inwentaryzacji starodrzewia w zabytkowych parkach przejętych do Zasobu uniemożliwiało stwierdzanie ubytków i dochodzenie odszkodowania w przypadkach samowolnej wycinki drzew.

Ponadto dewastacja, nielegalna zabudowa i inne nieprawidłowości spowodowały utratę pierwotnego charakteru zabytkowych parków (45 na 55 parków objętych oględzinami) (opis str. 30-31).

⁶ Dz.U. Nr 19, poz. 101 ze zm. (§ 12 rozporz. R.M. z 23.04.1963 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków).

⁷ art. 25 ust. 1 pkt 3 ustawy o kulturze.

CZĘŚĆ OGÓLNA

III. Synteza ustaleń i ocen kontrolowanej działalności

4. **Państwowa Służba Ochrony Zabytków i Agencja nie dokonały właściwego rozeznania stanu zachowania zabytków, nie prowadziły też systematycznej kontroli w tym zakresie**, co wpływało negatywnie na ochronę tych zabytków (opis str. 21-28).
5. Obowiązek zabezpieczenia przed zniszczeniem i uszkodzeniem zabytków będących w Zasobie oraz zachowanie ich w stanie co najmniej nie pogorszonym spoczywa na Agencji.

Nakłady środków własnych kontrolowanych oddziałów Agencji na ochronę zabytków pozostających w Zasobie w latach 1996-1999 rosły z roku na rok (łącznie wydatkowano na ten cel ponad 33,5 mln zł), mimo to zabytki ulegały systematycznej degradacji. Agencja zapewniła prowizoryczne zabezpieczenie i niezbędny dozór zabytkom niezagospodarowanym.

Stwierdzono, że nie wykonano następujących obowiązków, wynikających z Porozumienia:

- nie zapewniono bieżącego przekazywania wosoz przez oddziały Agencji informacji w zakresie zmian użytkowania i zachowania obiektów zabytkowych w Zasobie,
- nie dotrzymano terminu określenia niezbędnego zakresu prac zabezpieczających obiekty zabytkowe w 2 z 6 kontrolowanych oddziałach Agencji.

Jednocześnie stwierdzono, że Agencja finansowała opracowanie „kart informacyjnych zespołów” (inaczej nazywanych „kartkami przeglądowymi”), zlecając to wyspecjalizowanym jednostkom lub osobom prywatnym (w tym 7 pracownikom jednego z wosoz). Tymczasem było to zadanie Państwowej Służby Ochrony Zabytków, zlecone przez Generalnego Konserwatora Zabytków. (opis str. 29-30 i 32-34).

6. **Wojewódzcy konserwatorzy zabytków nie korzystali z przysługujących im z mocy przepisów art. 31 ust. 2 i 3 oraz art. 32 ustawy o kulturze, uprawnień do wykonania robót zastępczych i finansowania ich ze środków państwowych, a następnie dochodzenia kosztów tych prac od użytkowników, tłumacząc to brakiem środków finansowych na interwencyjne roboty zastępcze.** (opis str. 32).

W podsumowaniu należy stwierdzić, że pełna odpowiedzialność za stan zachowania zabytków przejętych do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa i skutki finansowe z tym związane obciąża jedynie Agencję, która bez wsparcia ze strony budżetu Państwa nie jest w stanie podolać tym zadaniom. Przyjęte rozwiązanie nie zapewnia więc ochrony dziedzictwa kulturowego.

Jednocześnie utrudniona weryfikacja liczby zespołów przejętych do Zasobu, przy braku precyzyjnego określenia „zespołu” w przepisach prawnych, słabość kontroli i

nadzoru właścicielskiego oraz zlecenie przez Agencję opracowania *kart informacyjnych* pracownikom, którzy powinni to wykonywać w ramach obowiązków służbowych, stwarza zagrożenie korupcyjne.

IV. WNIOSKI

Wyniki kontroli wskazują na potrzebę podjęcia następujących działań:

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego powinien:

- W opracowywanym projekcie nowelizacji ustawy o ochronie dóbr kultury:
 - określić sposób finansowania ochrony zabytków pozwalający na skuteczne zachowanie dziedzictwa kulturowego,
 - ujednolicić definicje pojęć zespół pałacowy i dworsko-parkowy oraz folwarczny, które są używane przez służbę ochrony zabytków w ewidencjach i w rejestrach zabytków.
- Dokonać zmiany brzmienia art. 19 ustawy o kulturze poprzez zastąpienie wyrazów „ma prawo” wyrazami „ma obowiązek” oznakowania wszystkich prawnie chronionych zabytków nieruchomych.
- Stworzyć warunki niezbędne dla trwałego zagospodarowania zabytków np. przez:
 - zliberalizowanie kryteriów sprzedaży mieszkań w budynkach zabytkowych (folwarcznych i nowo wybudowanych w strefie ochrony konserwatorskiej),
 - ustalenie wyraźnych i jednolitych kryteriów wykreślania obiektów zabytkowych z rejestru zabytków.

2. Generalny Konserwator Zabytków powinien:

- Zapewnić pozyskiwanie od wojewódzkich konserwatorów zabytków okresowych informacji o postępie w realizacji zadań wynikających z Porozumienia z dnia 30 listopada 1994 r. zawartego między Ministrem Kultury i Sztuki a Prezesem Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.
- Spowodować uporządkowanie rejestrów zabytków przez wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz uzupełnienie ewidencji tych zabytków (w związku z nowym podziałem administracyjnym kraju i reorganizacją służby konserwatorskiej) ze szczególnym uwzględnieniem zabytków pozostających w Zasobie.
- Wystąpić do starostów powiatowych o uzupełnienie oznakowania zabytków zlokalizowanych na terenie objętym ich administracją, a wpisanych do rejestrów zabytków, stosownie do uprawnień wynikających z art.19 *ustawy o kulturze*.

- Wyegzekwować od wojewódzkich konserwatorów zabytków opracowanie brakujących *Kart informacyjnych* zabytków pozostających w Zasobie w ramach obowiązków służbowych.

3. Prezes Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa powinien:

- Przekazywać informacje wojewódzkim konserwatorom zabytków w zakresie:
 - zmian użytkowania i zachowania obiektów zabytkowych w Zasobie, zgodnie z Porozumieniem.

CZĘŚĆ OGÓLNA

IV. Wnioski

- Zapewnić skuteczną ochronę zabytków przez egzekwowanie od oddziałów Agencji obowiązku sprawowania nadzoru właścicielskiego, m.in. przez monitorowanie stanu ich zachowania oraz sposobu wykorzystania.
- Wprowadzić przejrzyste i precyzyjne zasady przeznaczania środków finansowych na prace remontowo-konserwatorskie i zabezpieczające zabytki, np. w wysokości nie niższej niż uzyskane ze sprzedaży zabytków.
- Egzekwować od oddziałów Agencji dokonywanie okresowych przeglądów:
 - zamieszkałych obiektów zabytkowych oraz ustalania sposobu dalszego ich wykorzystywania,
 - zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków i zinwentaryzowania starodrzewia oraz wzmocnienia nadzoru w celu wyeliminowania nielegalnej wycinki drzew.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

V. CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO W ZAKRESIE KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

V. Charakterystyka stanu prawnego w zakresie kontrolowanej działalności

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony dóbr kultury w Polsce jest ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury¹.

Obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury spoczywa na organach rządowych i samorządowych, a utrzymanie tych dóbr we właściwym stanie jest obowiązkiem ich właścicieli i użytkowników (*art. 1,2 i 3 ustawy o kulturze*).

Ochrona dóbr kultury polega na zabezpieczeniu ich przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją, zaginięciem lub wywozem za granicę, na zapewnieniu im warunków trwałego zachowania, na opracowaniu dokumentacji naukowej, ewidencji i rejestracji i na ich konserwacji, restauracji lub odbudowie, opartych na zasadach naukowych (*art. 3 ust. 2 ustawy o kulturze*). Właściciel lub użytkownik nieruchomości zabytkowej zobowiązany jest (*art. 25 ust. 1 pkt 1, 2 i 3 ustawy o kulturze*) dbać o jej zachowanie, a w szczególności:

- niezwłocznie zawiadamiać wojewódzkiego konserwatora zabytków o wydarzeniach mogących mieć ujemny wpływ na jego stan i zachowanie,
- zawiadomić w ciągu 1 miesiąca wojewódzkiego konserwatora zabytków o przejściu własności zabytku na inną osobę lub o oddaniu go w całości lub części w użytkowanie, najem lub dzierżawę.

Ochronie prawnej, zgodnie z *art. 4 ustawy o kulturze*, podlegają dobra kultury zwane *zabytkami* - wpisane do rejestru zabytków.

Wprawdzie w ustawie brak jest określeń pojęć: zespół pałacowo i dworsko-parkowy lub folwarczny o charakterze zabytkowym - jednak Państwowa Służba Ochrony Zabytków (PSOZ) wyróżnia w sprawozdaniach spośród cennych kompleksów architektoniczno - przyrodniczych (będących ważnymi dokumentami sztuki budowlanej i ogrodniczej) tzw. zespoły pałacowe i dworsko-parkowe, na które składają się pałace, dwory jako siedziby ziemiańskie wraz z zabudowaniami gospodarczymi i mieszkalnymi, folwarki, ciągi

spacerowe, aleje obsadzone drzewami lub parki o określonej strukturze i składzie florystycznym.

Naczelny nadzór nad ochroną dóbr kultury sprawuje MKiDN, przy którym powołano Państwową Służbę Ochrony Zabytków kierowaną przez Generalnego Konserwatora Zabytków, który wykonuje w praktyce szereg zadań w imieniu MKiDN. M.in. realizuje politykę Państwa w zakresie ochrony zabytków, sprawuje nadzór merytoryczny nad wojewódzkimi konserwatorami zabytków, zwłaszcza przez rozpatrywanie odwołań od decyzji i zażaleń na postanowienia wojewódzkich konserwatorów, opracowuje we współpracy z nimi plany działań konserwatorskich w skali kraju, występuje o przyznanie środków budżetowych na ochronę zabytków, opracowuje i realizuje budżet w tym zakresie, podejmuje decyzje w sprawie skreślenia zabytków z rejestru zabytków, przygotowuje i opiniuje projekty aktów prawnych dot. ochrony zabytków, koordynuje kompleksowo problematykę konserwacji zabytków. Pomimo że ustawodawca nie upoważnił MKiDN oraz innych organów administracji rządowej do określenia zadań PSOZ, to Generalny Konserwator Zabytków *zarządzeniem z dnia 2 stycznia 1991 r.* (nie publikowanym), wyznaczył jej zadania w zakresie:

V. CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO W ZAKRESIE KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

-
- opracowywania projektów planów ochrony dóbr kultury oraz założeń polityki konserwatorskiej w poszczególnych dziedzinach, regionach kulturowych, województwach i gminach,
 - gromadzenia podstawowej informacji i dokumentacji dóbr kultury,
 - dokonywania ocen stanu zachowania dóbr kultury, kierunków działań i zadań resortowych w tym zakresie,
 - inicjowania rozwiązań prawnych dotyczących ochrony zabytków,
 - prowadzenia spraw związanych z użytkowaniem i zagospodarowaniem zabytków oraz dofinansowywania ich remontów.

Na mocy art. 7 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. *o zmianie niektórych ustaw normujących funkcjonowanie gospodarki i administracji publicznej*⁸, z dniem 1 października 1996 r. wojewódzcy konserwatorzy zabytków, jako kierownicy wojewódzkich oddziałów PSOZ zostali włączeni w skład rządowej administracji ogólnej w województwach, a tym samym zmienił się tryb ich powoływania i odwoływania.

Nowelizacja ustawy o kulturze w art. 18 pkt 2 ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. *o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa*⁹ wprowadziła kolejne zmiany.

Od 1 stycznia 1999 r. ochronę dóbr kultury sprawują: Minister ds. Kultury, Generalny Konserwator Zabytków oraz wojewodowie przy pomocy wojewódzkich konserwatorów zabytków, jako kierowników wojewódzkich służb ochrony zabytków wchodzących w skład zespolonej administracji publicznej (art. 8 ust. 1 pkty 1, 2 i 3 ustawy o kulturze).

Nieruchomości będące zabytkami znajdujące się na terenie województwa wpisuje się do rejestru zabytków na podstawie decyzji Generalnego i wojewódzkiego konserwatora zabytków wydanych z urzędu lub na wniosek: właściciela danej nieruchomości, jej

⁸ Dz.U. Nr 106, poz. 496

⁹ Dz.U. Nr 106, poz. 668

użytkownika bądź właściwego organu powiatu i gminy (*art. 14 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o kulturze*).

Zabytek może być skreślony z rejestru zabytków w sytuacji kiedy utracił swą wartość zabytkową lub wartość ta została zdyskwalifikowana wobec nowych ustaleń naukowych, a decyduje o tym Generalny Konserwator Zabytków po zasięgnięciu opinii w tym zakresie specjalistycznych jednostek organizacyjnych powołanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego do ochrony zabytków, o ile zostały powołane na podstawie *art. 10 ust. 2 ustawy o kulturze*. Skreślenie zabytku nieruchomego z rejestru powoduje również obowiązek wykreślenia go z księgi wieczystej, a w przypadku jej braku złożenia odpisu decyzji o skreśleniu z rejestru do zbioru dokumentów danej nieruchomości (*art. 16 ustawy o kulturze*).

Z *art. 3 ust. 2 ustawy o kulturze* wynika, że ochrona dóbr kultury polega m.in. na opracowaniu ich ewidencji. Ewidencja jest bowiem podstawowym źródłem wiadomości o dobrach kultury i stanowi bazę, na której opiera się wpisywanie dóbr kultury do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków z podziałem na **dział A - Zabytki Nieruchome** i **dział B - Zabytki Ruchome**, znajdujący się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który jest również odpowiedzialny za przygotowanie i aktualizację dokumentacji dóbr kultury i zabytków dla potrzeb centralnej ewidencji zabytków. Decyzja o wpisaniu dobra

V. CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO W ZAKRESIE KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

kultury do rejestru zabytków powinna zawierać pouczenie o skutkach tego wpisu i być doręczona właścicielowi, użytkownikowi lub posiadaczowi dobra kultury wpisanego do rejestru zabytków (§ 2, § 3 i 8 *rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 23 kwietnia 1963 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków i centralnej ewidencji zabytków*). Rozporządzenie to

zachowało moc obowiązującą do 30.09.1999 r. Po tym terminie do dnia zakończenia kontroli NIK – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego nie wydał stosownego aktu wykonawczego na podstawie *art. 17 ustawy o kulturze*.

Rada Ministrów w *uchwale Nr 179 z dnia 8 grudnia 1978 r. w sprawie wykorzystania zabytków nieruchomych na cele użytkowe*¹⁰ (zwanej dalej *uchwałą R.M. z 8.12.1978 r.*) zobowiązuje terenowe organy administracji rządowej do sporządzania wykazów zabytków nie- użytkowanych lub użytkowanych nieprawidłowo, które mogą być wykorzystywane na cele użytkowe. Wykazy te winne zawierać dane umożliwiające określenie przydatności zabytków na cele określone w § 2 *uchwały*, w szczególności charakterystykę zabytku, szacunkowy koszt jego odbudowy lub remontu oraz przewidywany charakter przyszłego użytkowania (§ 5 *ust. 1 uchwały RM z 8.12.1978 r.*). Uchwała ta zachowała moc obowiązującą do 30.09.1999 r. Po tym terminie Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego nie wydał stosownego rozporządzenia na podstawie *art. 40 ust. 2 ustawy o kulturze*.

Zabytki nieruchome mogą być odpowiednio oznakowane przez starostów powiatów (*art. 19 ustawy o kulturze*), którzy uprawnieni są również do określania warunków działalności budowlanej na terenach zabytkowych kompleksów wpisanych do rejestru zabytków lub wydania zarządzenia usunięcia, uporządkowania albo przebudowy budynków wchodzących w skład kompleksów lub innych stosownych zarządzeń (*art. 20 ustawy o kulturze*).

¹⁰ M.P. Nr 37, poz. 142 ze zm. w 1998 r. Dz.U. Nr 106, poz. 668.

Wszelkie prace i roboty przy zabytkach, a więc odbudowę, rozbudowę, remont lub rozbiórkę obiektu wolno prowadzić tylko za zezwoleniem właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (*art. 21 1 i art. 27 ustawy o kulturze oraz art. 39 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 7.07.1994 r. Prawo budowlane*)¹¹.

Uprawnienia te do 3.12.1998 r. posiadały służby konserwatorskie.

Bez zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wolno przerabiać, odnawiać, rekonstruować, konserwować, zabudowywać, odbudowywać, zdobić, uzupełniać, rozkopywać ani dokonywać żadnych innych zmian, przemieszczać zabytków nieruchomych z naruszeniem skomponowanego lub ustalonego tradycją układu terenowego (*art. 27.1 i 2 ustawy o kulturze*).

Zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wymagają prace konserwatorskie wykonywane przez niego, przy zabytkach ruchomych, wykonywane przez inne niż wojewódzcy konserwatorzy zabytków organy dóbr kultury, doraźne prace zabezpieczające wykonywane w nagłych wypadkach (z wyjątkiem prac rozbiórkowych) oraz drobne prace wewnątrz i na zewnątrz zabytku nie powodujące zmiany jego układu przestrzennego, przeznaczenia lub wyglądu.

O podjęciu prac zabezpieczających i drobnych prac remontowych należy zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków bezzwłocznie lub na 7 dni przed ich rozpoczęciem (§ 3 ust. 2 i 3 rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 11 stycznia 1994 r. o zasadach i trybie udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach (...) warunkach ich prowadzenia i kwalifikacjach osób, które mają prawo prowadzenia tej działalności)¹².

V. CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO W ZAKRESIE KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

Rozporządzenie to miało moc obowiązującą do 30.09.1999 r. Po tym terminie Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego nie wydał stosownego aktu wykonawczego, do czego był zobowiązany art.21 ust.2 ustawy o kulturze.

Ponadto *ustawa o kulturze* daje uprawnienia wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków do wydawania nakazów właścicielom lub użytkownikom zabytków przeprowadzenia ich konserwacji z wyraźnym określeniem terminów wykonania tych prac (*art. 30, ust. 1 ustawy o kulturze*) z tym, że jeśli właściciel lub użytkownik zabytku nie stanowiącego własności Państwa w terminie jednomiesięcznym od dnia doręczenia mu ww. nakazu nie zobowiąże się, że nakazane roboty wykona we własnym zakresie i na własny koszt, to roboty mogą być sfinansowane ze środków państwowych, zaś dochodzenie zwrotu poniesionych kosztów odbywa się w trybie przewidzianym *art. 28 ust. 2. i art. 31. 1, 2 i 3 ustawy o kulturze*. Wierzytelności Państwa z tytułu robót wykonanych przy zabytkach nieruchomych nie stanowiących jego własności, winny być zabezpieczane w formie hipoteki przymusowej na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków (*art. 32 ustawy o kulturze*).

Właściciel lub zarządca obiektu budowlanego (wpisanego do rejestru zabytków) jest obowiązany użytkować go zgodnie z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należytych stanie technicznym i estetycznym (*art. 61 Prawa budowlanego*)¹³.

Zadania administracji architektoniczno - budowlanej wykonują: (*art. 80 ust. 1 pkt 1 i 2 Prawa budowlanego*) od 1 stycznia 1999 r. starosta i wojewoda oraz Główny Inspektor

¹¹ Dz.U. Nr 89 poz. 414 ze zm.

¹² Dz.U. Nr 16, poz.55

¹³ jak w przypisie nr 11.

Nadzoru Budowlanego - z tym, że starosta jest organem pierwszej instancji z zastrzeżeniem *art. 82 ust. 3 i 4 Prawa budowlanego*, a wojewoda jest organem wyższego stopnia w stosunku do decyzji starosty oraz organem pierwszej instancji w sprawach obiektów i robót budowlanych.

W celu należytego utrzymywania i zachowywania zabytków oraz upowszechniania ich wartości wychowawczych i dydaktycznych ustanowiono społeczną opiekę nad nimi (*art. 70.1 ustawy o kulturze*).

Opiekę społeczną nad zabytkami sprawują opiekunowie społeczni, którymi mogą być osoby fizyczne, pełnoletnie, nie karane sądowo za przestępstwa z chęci zysku oraz osoby prawne lub zespoły osób zarejestrowane w instytucjach, organizacjach, stowarzyszeniach i szkołach, które wykazują zainteresowanie celami opieki społecznej nad zabytkami lub posiadają pewien dorobek w tej dziedzinie (§ 2 i § 3.1 *Zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki z 26 stycznia 1963 r. w sprawie społecznej opieki nad zabytkami* zwane dalej „zarządzeniem MKiS z 6.01.1963r.”).¹⁴

Do podstawowych obowiązków opiekunów społecznych zabytków należy zgodnie z § 8 pkt 1 i 2 zarządzenia MKiS z 26.01.1963 r. - udzielanie pomocy organom służby konserwatorskiej w sprawach dotyczących ochrony zabytku lub zabytków powierzonych ich opiece przez m.in.: zawiadamianie konserwatorów i organów jednostek samorządu terytorialnego właściwych ze względu na miejsce położenia zabytków o ich zagrożeniach w całości lub w części oraz organów policji w przypadkach bezpośrednich zagrożeń zabytków, jeśli zwłoka w działaniu mogłaby spowodować szkodę.

Art. 78 ustawy o kulturze stanowi, że kto będąc właścicielem lub użytkownikiem zabytku nie zabezpieczy go przed zniszczeniem, dewastacją lub uszkodzeniem, nie zawiadomi wojewódzkiego konserwatora zabytków o wydarzeniach mogących mieć ujemny wpływ na

V. CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO W ZAKRESIE KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

stan i zachowanie zabytków, przejściu własności lub ich użytkowanie na inne osoby, nabyciu zarejestrowanego zabytku w drodze spadku lub zapisu - podlega karze aresztu lub grzywny. Niezależnie od postępowania karnego lub postępowania w sprawach o wykroczenie organy służby konserwatorskiej mają prawo przywrócić zabytek do poprzedniego stanu na koszt sprawcy (*art. 81 ustawy o kulturze*).

Dbanie o zachowanie zabytku, a w szczególności zabezpieczenie zabytku przed zniszczeniem, uszkodzeniem i dewastacją, spoczywa na właścicielu, także w przypadku oddania zabytku w najem (*art. 25 ust. 1 pkt 1 ustawy o kulturze* i *art. 662 Kodeksu cywilnego*). Najemca jest zobowiązany zawiadomić wynajmującego o potrzebie naprawy zabytku, a także - co wynika z *art. 25 ust. 1 pkt 2 ustawy o kulturze* - zawiadomić o tym konserwatora. W przeciwnym razie może on odpowiadać podobnie jak właściciel za zniszczenie lub uszkodzenie zabytku. Jeżeli umowa najmu przenosi obowiązek na najemcę, właściciel zabytku może odpowiadać solidarnie z najemcą, jeśli nie wykorzystał swoich uprawnień umownych wobec najemcy, a także nie zawiadomił właściwego konserwatora zabytków o dopuszczeniu przez najemcę do zniszczenia zabytku.

Zagadnienia dotyczące zasad gospodarowania mieniem Skarbu Państwa w odniesieniu do nieruchomości rolnych (w rozumieniu Kodeksu cywilnego) położonych na obszarach przeznaczonych w planach zagospodarowania przestrzennego na cele gospodarki rolnej oraz

¹⁴ M.P. Nr 17 poz. 97 ze zm.

innych nieruchomości bądź składników mienia pozostałych po likwidacji ppgr, reguluje *ustawa z dnia 19.10.1991 o gospodarowaniu*.

Mieniem wchodzącym do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa gospodaruje Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, jako rządowa wyspecjalizowana instytucja wykonująca prawo własności i inne prawa rzeczowe w imieniu Skarbu Państwa w stosunku do powierzonego jej mienia rolnego oraz innych składników majątkowych, w tym zabytkowych zespołów dworskich i pałacowo-parkowych oraz folwarcznych pozostających po likwidacji ppgr. Ustawa o gospodarowaniu zobowiązywała Agencję do przeprowadzenia procesu restrukturyzacji mienia rolnego, w tym przejętych obiektów zabytkowych (art.5 i 6).

Agencja realizuje zadania wynikające z polityki państwa m.in. w zakresie:

- obrotu nieruchomościami i innymi składnikami majątku Skarbu Państwa użytkowanego na cele rolne,
- zabezpieczenia majątku Skarbu Państwa (*art. 6.3; 4 i 6 ustawy o gospodarowaniu*).

Zgodnie z art. 24.1 pkt 1-6 *ustawy o gospodarowaniu* Agencja gospodaruje Zasobem w drodze:

- sprzedaży mienia w całości lub części na zasadach określonych w rozdziale 6 ustawy o gospodarowaniu,
- oddania na czas oznaczony do odpłatnego korzystania osobom prawnym lub fizycznym na zasadach określonych w rozdziale 8 ww. ustawy,
- wniesienia mienia lub jego części do spółki,
- oddania na czas oznaczony administratorowi całości lub części mienia w celu gospodarowania na zasadach określonych w art. 25 ustawy o gospodarowaniu,
- przekazania w zarząd,
- zamiany nieruchomości,
- nieodpłatnego przekazania na własność w drodze umowy:
 - a) jednostce samorządu terytorialnego na cele związane z inwestycjami infrastrukturalnymi służącymi wykonywaniu zadań własnych,

V. CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO W ZAKRESIE KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

-
- b) Polskiej Akademii Nauk, izbom rolniczym, Krajowej Radzie Izb Rolniczych, państwowej szkole wyższej lub państwowej jednostce badawczo-rozwojowej - na cele służące wykonywaniu ich zadań statutowych.

Wg Statutu Agencji do zadań oddziałów terenowych należy:

- przejmowanie mienia do Zasobu na zasadach i w trybie określonym w ustawie o gospodarowaniu,
- prowadzenie ewidencji mienia Zasobu,
- przygotowanie i realizacja programów restrukturyzacji i prywatyzacji mienia Zasobu,
- sprawowanie nadzoru właścicielskiego nad mieniem Zasobu,
- windykacja należności Agencji.

Prezes Agencji może udzielić dyrektorom oddziałów terenowych pełnomocnictw ogólnych do dokonywania wszelkich czynności prawnych (§ 22 Statutu Agencji) z tym, że odrębne pełnomocnictwo jest wymagane dla czynności prawnych dotyczących:

- sprzedaży nieruchomości o powierzchni przekraczającej 50 ha,

- sprzedaży obiektów budowlanych, których wartość ewidencyjna netto przekracza równowartość 2 tys. ton żyta ustaloną stosownie do przepisów o podatku rolnym,
- wniesienia mienia do spółki z wyjątkiem jednoosobowych spółek Skarbu Państwa, w których aport stanowi mienie pozostałe po likwidacji przedsiębiorstw hodowlanych.

Zasady wnoszenia mienia Zasobu do spółki określone zostały przez prezesa Agencji w zarządzeniu nr 10 z dnia 24.08.1993 r.

Mienie, które nie zostało zagospodarowane, Agencja zobowiązana jest zabezpieczyć w taki sposób, aby nie uległo zniszczeniu, uszkodzeniu lub kradzieży (§ 37.1. Statutu Agencji), natomiast niezagospodarowane obiekty budowlane Agencja może przeznaczyć na inne potrzeby niż wynikające z właściwego ich przeznaczenia lub może je rozebrać celem wykorzystania uzyskanych materiałów na własne potrzeby lub ich sprzedaży - z tym, że fizyczna likwidacja obiektów budowlanych, których wartość ewidencyjna netto przewyższa równowartość 20 tys. ton żyta (ustaloną stosownie do przepisów o podatku rolnym), wymaga zgody Prezesa Agencji, jak również zezwoleń właściwych organów na dokonanie rozbiórki lub na fizyczną likwidację (§ 37. Statutu Agencji).

Ochrona prawna zieleni, wśród której dominującą pozycję zajmuje ochrona drzew i krzewów poza lasami jest niewielkim, ale ważnym fragmentem szerszej problematyki ochrony środowiska. Punktem zwrotnym w ochronie zieleni, w tym drzew i krzewów poza lasami stały się przepisy *ustawy z 31.01.1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska*¹⁵, która stworzyła instrumentarium prawne ochrony drzew i krzewów obejmujące (art.48 ust.1):

- a) zobowiązanie jednostek organizacyjnych i osób fizycznych do utrzymywania we właściwym stanie drzew i krzewów rosnących na użytkowanych nieruchomościach,
- b) uzależnienie usuwania drzew i krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków od uzyskania zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Po wejściu w życie w 1990 r. ustawy samorządowej i innych ustaw realizujących reformę samorządową organami właściwymi do wydawania zezwoleń na usuwanie drzew i krzewów, ustalania opłat i wymierzania kar pieniężnych stały się gminy - które były również właściwe do stosowania tych środków w razie usuwania drzew i krzew z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, z zastrzeżeniem zgody wojewody, a po usamodzielnieniu służby konserwatorskiej w drugiej połowie 1990 r. tylko za zgodą wojewódzkiego konserwatora zabytków.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VI. Charakterystyka uwarunkowań ekonomicznych kontrolowanej działalności.

Stosownie do zadań przypisanych w ustawie z 19 października 1991 r., *o gospodarowaniu*, w latach 1996-1999 Agencja kontynuowała restrukturyzację oraz prywatyzację mienia rolnego i nierolnego Skarbu Państwa. Zadania te dotyczyły w szczególności rozdysponowania mienia z Zasobu, w tym zabytków oraz administrowania mieniem, które czasowo nie mogło być zagospodarowane przez innych użytkowników. Prowadzono także działania w zakresie porządkowania stanu formalno-prawnego mienia będącego w Zasobie oraz sukcesywnie spłacano zobowiązania przejęte po byłych ppgr.

Od początku działalności do końca grudnia 1999 r. Agencja przejęła nieruchomości o powierzchni 4.665,5 tys. ha, z których 3.754 tys. ha pochodziło z 1.666 byłych ppgr.

¹⁵ Dz.U. z 1994 r. Nr 49 poz. 196 ze zm.

Poza gruntami przejęto także majątek trwały pochodzący z ppgr. i innych podmiotów o wartości księgowej netto 7.342,3 mln. zł i obrotowy o wartości 1.290,9 mln. zł, a także 1.989,3 mln. zł zobowiązań byłych ppgr.

Wg „*Raportu z działalności Agencji w 1999 r.*” oprócz gruntów do Zasobu przejęto od początku działalności Agencji budynki gospodarcze służące bezpośrednio produkcji rolniczej (862 gorzelni, winiarni i browarów, 629 mieszalni pasz) oraz 332,8 tys. mieszkań, 381 sklepów, 118 hoteli, zajazdów, restauracji, 703 obiekty o charakterze socjalnym, kulturalnym i sportowym oraz 2004 „zespoły dworskie i pałacowo-parkowe”.

Spśród 2004 zespołów do 31 grudnia 1999 r. rozdysponowano 758, w tym: 563 sprzedano, 152 wniesiono aportem do jednoosobowych spółek Agencji, a 43 przekazano nieodpłatnie innym użytkownikom. Z pozostałych w Zasobie 1.246 zespołów – 75,6% wydierżawiano, 12,1% było w administrowaniu, 0,7% w zarządzie i wieczystym użytkowaniu. Do zagospodarowania pozostało 11,6% zespołów.

Zespół Gospodarowania Zasobem Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w Biurze Prezesa Agencji w Warszawie w „*Raporcie o stanie zachowania i problemach związanych z zagospodarowaniem oraz sprawowaniem opieki nad obiektami zabytkowymi przejętymi do Zasobu Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa*” (opracowanym we wrześniu 1994 r.) zamieścił m.in. następujące informacje:

- „na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji wg stanu na dzień 15 czerwca 1994 r. w oparciu o podpisane protokoły zdawczo-odbiorcze, do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa przejęto ogółem 1873 zespoły dworsko i pałacowo parkowe. Z dokonanego rozpoznania obejmującego również ocenę stanu technicznego obiektów w chwili ich przejścia do Zasobu, potwierdzonego dokumentacją fotograficzną wynika, że:
- 559 (29,8%) – to zespoły w złym stanie technicznym, w których nastąpiła dekapitalizacja zabudowy oraz degradacja założeń parkowych. Odbudowa względnie ich rekonstrukcja możliwa będzie jedynie w oparciu o dokumentację archiwalną,
- 798 (42,6%) – to zespoły, w których obiekty kubaturowe wymagają pilnych remontów kapitalnych, poprzedzonych badaniami, opracowaniem dokumentacji budowlano-konserwatorskiej oraz wykonaniem rewaloryzacji parków,
- 490 (26%) – to zespoły przejęte w dobrym stanie technicznym, wymagające jedynie remontów bieżących,
- ponad 60% dochodów uzyskanych w 1993 r. Agencja musiała przeznaczyć na obsługę zobowiązań, przejętych wraz z majątkiem zlikwidowanych ppgr”.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VI. Charakterystyka uwarunkowań ekonomicznych kontrolowanej działalności.

Dla ochrony dóbr kultury przejętych do Zasobu uznano za konieczne (wg autorów ww. Raportu) podjęcie w trybie pilnym m.in. działań zmierzających do „zapewnienia środków z budżetu Państwa (np. w formie funduszy celowych) na wykonanie najpilniejszych prac zabezpieczających w obiektach zabytkowych pozostających w Zasobie, tak aby zabezpieczyć je aż do czasu pozyskania nowych właścicieli lub użytkowników, dających gwarancje finansowe na wykonanie prac wymaganych przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków”.

Źródłem finansowania prac remontowych i zabezpieczających obiekty zabytkowe będące w Zasobie były środki własne oddziałów terenowych Agencji oraz scentralizowanego funduszu Agencji (tzw. Grupa Obsługi Celów Statutowych), który funkcjonował do końca 1998 r. Wydatki na ochronę zabytków ponosili również dzierżawcy i spółki Agencji.

Z badań Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie przeprowadzonych w 1999 roku „na populacji składającej się z 70 gospodarstw dzierżawionych, 15 administrowanych, 30 sprzedanych oraz 29 jednoosobowych spółek Agencji wynikało, że zaobserwowano ograniczanie nakładów inwestycyjnych w stosunku do lat poprzednich. Poziom nakładów inwestycyjnych zapewniał jedynie reprodukcję prostą majątku. Wg Instytutu począwszy od 2000 r. należy oczekiwać reprodukcji ujemnej, zwłaszcza u dzierżawców i w gospodarstwach administrowanych. W gospodarstwach tych na koniec grudnia 1999 roku znajdowało się 151 zespołów”.

Z powyższego wynika, iż istnieje zagrożenie zmniejszenia ilości środków przeznaczanych przez Agencję na ochronę zabytków w przyszłości.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

1. Ewidencjonowanie zabytków oraz wykorzystanie techniki komputerowej przez służby konserwatorskie w tym zakresie.

Brak bieżącej aktualizacji „rejestru zabytków” o informacje dotyczące ilości przejętych zespołów do Zasobu i ich rozdysponowania w latach 1995-1999 stwierdzono w 4 z 5 kontrolowanych wosoz. Stanowiło to naruszenie § 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 kwietnia 1963r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków i centralnej ewidencji zabytków. Przyczyną braku bieżącej aktualizacji było niewywiązywanie się wszystkich

kontrolowanych oddziałów Agencji z obowiązku wynikającego z art. 25 ust.1 pkt 3 ustawy o kulturze, tj. zawiadamiania w ciągu 1 miesiąca WKZ o przejściu własności zabytku na inną osobę lub o oddaniu zabytku nieruchomego w całości lub części w użytkowanie, najem czy dzierżawę.

Podstawę ewidencji mienia przejmowanego do Zasobu stanowiły protokoły zdawczo-odbiorcze. Protokoły te nie zawierały informacji, które z obiektów zabytkowych przekazanych były wpisane do rejestru zabytków, a tym samym nie była znana ich ilość. Winę za ten stan rzeczy ponoszą oddziały Agencji, które nie żądały od przekazujących mienie wykazów zabytków z informacjami określającymi ich przydatność, charakterystykę i przewidywane kierunki użytkowania, pomimo że obowiązek ten wynikał z ustalonych w Agencji zasad przejmowania mienia.

W związku z powyższym jedynym źródłem informacji o obiektach zabytkowych dla oddziałów były „Ankiety przedsiębiorstw przejmowanych przez Agencję”, sporządzane przez zarządców przejmowanego mienia do Zasobu. W nich również w sposób nieprecyzyjny określano liczbę zabytków, ograniczając się do dwóch określeń: „Zespół dworsko i pałacowo-parkowy” oraz „stanowisko archeologiczne”. W efekcie powstały rozbieżności między ewidencją prowadzoną w zakresie liczby przejętych i zagospodarowanych zespołów, a stanem stwierdzonym w trakcie kontroli NIK, w 3 spośród 6 kontrolowanych oddziałów Agencji, tj. w Warszawie, Opolu, Szczecinie (byłym Oddziale w Koszalinie).

Brak rzetelnych informacji w ww. zakresie utrudniał sekcjom ewidencji i analiz sporządzanie w latach 1996-1999 sprawozdań dotyczących przejęcia i zagospodarowania mienia, w tym zabytków.

W konsekwencji wymienione sprawozdania trzech oddziałów zawierały dane odbiegające od stanu faktycznego. Np.:

- w informacji o sprawowaniu przez Oddział Agencji w Warszawie nadzoru właścicielskiego nad Zasobem za 1996 r. podano, że przejęto 471 obiektów zabytkowych, w tym 414 zespołów, z których 181 wniesiono aportem do spółek, 44 oddano w dzierżawę, a 12 przekazano w administrowanie, podczas gdy faktycznie przejęto do Zasobu 198 zespołów, aportem do spółek wniesiono 129 zespołów, 46 oddano w dzierżawę, a 7 przekazano w administrowanie,
- w załącznikach nr 6 i 16 do sprawozdań za lata 1996-1998, dotyczących zagospodarowania mienia przez Oddział Agencji w Opolu, wykazano przejęcie zespołów w ilościach: 121, 188 i 29, podczas gdy wg ewidencji Oddziału przejęto ich 118, w tym 94 wykazano jako wpisane do rejestru zabytków. Natomiast w informacji uzyskanej przez NIK w trakcie kontroli od dyrektora Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu w rejonie działania Oddziału występuje 77 zespołów, z tego do rejestru zabytków wpisano 8.

Zasadniczą przyczyną wymienionych rozbieżności w sprawozdaniach Oddziału Agencji w Opolu było kwalifikowanie (przez specjalistę sekcji gospodarowania zasobem odpowiedzialnego za gospodarowanie zabytkami w Oddziale) obiektów zabytkowych do zespołów (bez uprzedniego uzyskania „Kart obiektów zabytkowych” od PSOZ) wg uznania pracowników Agencji.

Ponadto były Oddział Agencji w Koszalinie w przesyłanych Prezesowi Agencji „Sprawozdaniach z nadzoru właścicielskiego” za lata 1996-1998, nie wykazywał w ogóle wymaganych danych o obiektach zabytkowych (ich stanie i zagospodarowaniu), a Agencja nie kwestionowała tych sprawozdań.

W związku z powyższym Agencja w *Raportach ze swojej działalności* sporządzanych w latach 1996-1999 każdorazowo korygowała dane o ilości przejętych i zagospodarowanych

zabytków, uzasadniając te korekty „porządkowaniem ewidencji zabytków w wyniku dokonywanych weryfikacji przy udziale wojewódzkich służb konserwacji zabytków”.

Prace mające na celu ustalenie rzeczywistej liczby przejętych zabytków do Zasobu trwale rozdysponowanych w Oddziale Agencji w Warszawie podjęto w 1998 r. i zakończono w I półroczu 1999 r., natomiast w Filii Szczecińskiego Oddziału Agencji w Koszalinie wymienione prace prowadzono także w trakcie kontroli NIK i planowano je zakończyć dopiero w kwietniu 2000 r.

Komputerowymi bazami danych o dobrach kultury nadzorowanych przez wojewódzkich konserwatorów zabytków, dysponowały 4 spośród 5 objętych kontrolą wojewódzkich oddziałów służby ochrony zabytków, przy czym w trzech, baza danych nie obejmowała całości administrowanych obszarów:

- w Szczecinie baza danych obejmowała obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków z terenu byłych województw; szczecińskiego, pilskiego, słupskiego (aktualnie w województwie zachodniopomorskim), natomiast w trakcie kontroli NIK opracowywano taką bazę dla byłego województwa koszalińskiego,
- w Zielonej Górze ewidencja komputerowa obejmowała dobra kultury z terenu byłego województwa zielonogórskiego, natomiast były Oddział Wojewódzki Państwowej Służby Ochrony Zabytków z Gorzowa Wlkp. od 1.01.1999 r. będący Delegaturą WOSOZ w Zielonej Górze komputerową bazą danych nie dysponował,
- we Wrocławiu WOSOZ dysponował ewidencją komputerową oraz danymi o zabytkach przejętych do Zasobu z byłych województw jeleniogórskiego i legnickiego, natomiast nie założono takiej bazy dla zabytków w byłym województwie wrocławskim i wałbrzyskim,
- wielkopolski WOSOZ posiadał komputerowe bazy danych dóbr kultury z województwa poznańskiego i z oddziałów wojewódzkich państwowej służby ochrony zabytków z byłych województw: kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego i pilskiego,
- w WOSOZ w Opolu komputerowa baza danych o zabytkach była w trakcie kontroli w opracowaniu.

Brak komputerowych baz danych w 5 z 14 byłych województw (35,7%) wynikał z niedostatku środków na wyposażenie wojewódzkich oddziałów służby ochrony zabytków w komputery i oprogramowanie.

2. Stan zachowania i wykorzystywania zabytków będących w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Wszystkie kontrolowane oddziały Agencji wg ich ewidencji przejęły do końca 1994 r. – 1.166 zespołów wpisanych do rejestrów zabytków oraz 501 będących w ewidencji konserwatorskiej. Natomiast od 1995 do 1999 przejęto dalszych 306 zespołów wpisanych do rejestrów zabytków i 336 będących w ewidencji konserwatorskiej.

Szczegółowe dane w zakresie ilości przejętych zespołów w latach 1994-1999 przez kontrolowane oddziały Agencji zawiera poniższe zestawienie:

Opis	Do 31.12.1994 r.		1995		1996		1997		1998		1999	
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
Ogółem	1166	501	149	217	41	38	15	2	2	2	99	77
w tym:												
ppgr.	1158	500	148	217	41	38	5	2	2	2	94	73
PFZ	6	1									5	4
inne tytuły	2		1				10					

*a – nieruchomości wpisane do rejestru zabytków (szt.).

*b – nieruchomości pozostające w ewidencji konserwatorskiej (szt.).

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Kontrolowane oddziały Agencji nie dysponowały kompletną dokumentacją obrazującą stan zachowania zabytków nieruchomych przejętych do Zasobu, dokumentacją fotograficzną

ruchomych dóbr kultury znajdujących się w obiektach zabytkowych oraz inwentaryzacją drzewostanu, a w szczególności starodrzewia w zabytkowych parkach. Powyższe utrudniało kontrolę stanu zachowania obiektów lub ich walorów.

Uchybienie to wynikało m.in. z faktu, że oddziały Agencji nie były zobowiązane przez Prezesa Agencji do sporządzania kompletnej dokumentacji o przejmowanych zabytkach w zarządzeniu Nr 9/92 z 26.06.1992 r. *„w sprawie ustalenia zasad postępowania i wzorów dokumentów związanych z przejmowaniem i gospodarowaniem mieniem Zasobu”*.

Prezes Agencji dopiero w piśmie z 25.04.1994 r. polecił oddziałom Agencji dokonanie przeglądów wszystkich przejętych zabytków nieruchomości oraz sporządzenie dokumentacji obrazującej stan ich zachowania. Kontrola wykazała, że polecenie to zostało zrealizowane do końca 1995 r. przez kontrolowane oddziały Agencji.

Ponadto Wiceprezes Agencji zobowiązał oddziały terenowe pismem z 5.10.1994 r. do *„sporządzania protokółów zdawczo-odbiorczych mienia przejmowanego i przekazywanego z Zasobu nabywcom, dzierżawcom, administratorom i innym w sposób, który pozwala na ocenę stanu mienia w momencie jego przekazania, a dla zilustrowania stanu obiektów o szczególnej wartości, np.: obiektów zabytkowych sporządzanie dokumentacji fotograficznej”*. Wymienione działania zmierzające do ustalenia faktycznego stanu zachowania zabytków jakkolwiek były celowe, to spóźnione, bowiem 72,2% zabytków przejęto do końca 1994 roku.

W latach 1995-1999 kontrolowane oddziały Agencji realizowały polecenie Wiceprezesa Agencji dotyczące przeglądów zabytkowych nieruchomości w trakcie ich przejmowania oraz pozostających w Zasobie w ramach nadzoru właścicielskiego lub w związku z przygotowywaniem obiektów do prac zabezpieczających, sprzedaży lub nieodpłatnego przekazania.

Przeprowadzone w trakcie kontroli NIK oględziny 76 zespołów (tj. 10%) pozostających w administrowaniu kontrolowanych oddziałów wykazały, że 20 z nich (tj. 26,3%) było w złym stanie technicznym, dalsze 23 (tj. 30,3%) w stanie średnim, 10 (tj. 13,1%) w stanie zadowalającym oraz 23 (tj. 30,3%) w dobrym stanie technicznym.

Spośród zespołów 20%, a parków 29% objętych oględzinami nie było oznakowanych tablicami informującymi o ich zabytkowym charakterze.

Na przykład:

- *Ocena stanu technicznego obiektów zabytkowych dokonana przez Filię w Koszalinie Oddziału Agencji w Szczecinie w trakcie kontroli oraz oględziny 10 obiektów zabytkowych znajdujących się w Zasobie wykazały, że stan 3 był zły, 5 zadowalający i średni, a 2 dobry.*
- *Oględziny 13 z 132 obiektów zabytkowych (tj. 9,8%) znajdujących się w Zasobie i administrowanych przez Oddział Agencji w Szczecinie wykazały, że 8 było w złym stanie, 3 w zadowalającym oraz 2 w dobrym. W 6 zabytkowych parkach w miejscowościach: Stołż, Przemysław, Małkocin, Witnica, Starogard Łobeski i Kąkolewice stwierdzono trwałe zniszczenia w drzewostanie (wycinka drzew bez zgody konserwatora zabytków).*

CZEŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Przykładowy stan zachowania obiektów budowlanych objętych oględzinami w czasie kontroli NIK, a pozostających w administrowaniu Oddziału Agencji w Szczecinie obrazują poniższe ryciny i odnotowany w protokółach stan zachowania:

Pałac w Lisowie – gmina Ploty strona południowo-wschodnia

Pałac w Lisowie strona południowa

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Pałac w Lisowie strona północna

Pałac w granicach zespołu pałacowo-parkowego w Lisowie – wpisany do rejestru zabytków pod poz. 1125. Ogólny stan techniczny pałacu oceniono jako zły – część frontowa była zrujnowana, pokrycie dachu uszkodzone, otwory okienne niezabezpieczone, brak stropów. Obiekt w trakcie oględzin nie był zabezpieczony przed dewastacją. Poza fasadą i zamieszkałą przez trzy rodziny oficyną, reszta budynku groziła zawaleniem. Obiekt nie był oznakowany, że jest zabytkiem prawnie chronionym. W protokole inspekcji pałacu z dnia 7.05.1999 r., podpisanym przez przedstawicieli Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Szczecinie, zamieszczono zapis: „WKZ określi zakres koniecznej odbudowy pałacu – przygotować do sprzedaży. Sprawa zabezpieczenia pałacu zostaje odłożona do sierpnia, kiedy zostanie ponownie rozważona o ile nie uda się pałacu sprzedać”.

Ruina Pałacu w Witnicy - widok od strony parku (strona południowo-wschodnia)

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Ruina Pałacu w Witnicy - ściana frontowa (część środkowa i zachodnia)

Ruiny pałacu w Witnicy – wpisane do rejestru zabytków pod poz. 1079. Całe wnętrze obiektu wypalone, ubytki muru, niebezpieczne „luźne” elementy architektoniczne wystające poza lico osłabionych konstrukcyjnie ścian. Pałac nie oznakowany jako prawnie chroniony.

Decyzja z 13.09.1999 r. zastępcy WKZ w Szczecinie, zezwalająca na przeprowadzenie prac zabezpieczających, polegających na zamurowaniu otworów okiennych i drzwiowych na poziomie piwnic i parteru – do czasu kontroli NIK nie została zrealizowana.

Ruina pałacu w Kąkolewiczach – widok od strony podwórza (północna elewacja)

Ruiny Pałacu w Kąkolewiczach – orzeczeniem z 10.12.1963 r. uznane za zabytek. Obiekt oznakowano, że jest prawnie chronionym i stanowi zagrożenie. Zagrożona była statyka resztek ścian, otwory drzwiowe i okienne nie zabezpieczone, luźne (nie związane zaprawą) ceglane gzymsy i inne wystające poza lico ścian elementy architektoniczne. Przypałacowy park zaniedbany – widoczne pnie świeżo ściętych trzech drzew liściastych o średnicy około 30,

i 100 cm, podczas gdy WKZ w Szczecinie wydał zezwolenie z 9.02.2000 r. na wycinkę tylko jednego drzewa.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Przykładowy stan zachowania zabytkowych obiektów budowlanych **Oddziału** w Opolu objętych oględzinami przedstawiają 4 kolejne fotografie i odnotowany w protokołach stan zachowania:

Dwór zabytkowy w Lasowicach Małych gmina Lasowice Wielkie

Dwór w Lasowicach Małych – wpisany w rejestrze zabytków w poz. 1031/65. Budynek nie oznakowany, w złym stanie technicznym. W roku 1997 wyremontowano dach i wymieniono rynny oraz rury spustowe. Obiekt dzierżawiony wraz z gospodarstwem rolnym i użytkowany na cele mieszkaniowe. W notatce sporządzonej w dniu 17.08.1994 r. przez pracownika sekcji gospodarowania zasobem w Oddziale z lustracji tego obiektu odnotowano, że *„stan techniczny pałacu jest dobry, przeznaczony jest na biura i mieszkania”*, a w *„karcie tego obiektu zalecono przeprowadzenie gruntownych prac remontowych”*. W stosunku do 1994 r. stan tego obiektu uległ pogorszeniu.

**CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA
VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.**

Pałac w Pagowie gmina Namysłów

Pałac w Pagowie, obiekt wpisany w rejestrze zabytków w poz. 1637/66. Pałac użytkowany jako obiekt mieszkalny i biurowy dzierżawionego gospodarstwa rolnego – nie był oznakowany jako zabytek. Nie wykonano zaleconych od 1994 r. w „Karcie informacyjnej” prac remontowych rynien i rur spustowych, dachu i elewacji. Jego stan techniczny określono jako średni.

Pałac w Zwanowicach gmina Lewin Brzeski

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Pałac w Zwanowicach – wpisany do rejestru zabytków pod poz. 776/84, przejęty został do Zasobu w roku 1993 w trakcie wymiany stropów. Remontu nie wznowiono.

Pałac w Wierzbicy Górnej – gmina Wołczyn

Pałac w Wierzbicy Górnej – wpisany do rejestru zabytków pod poz. 804/64 nie oznakowany jako obiekt zabytkowy. Obiekt zaniedbany, w złym stanie technicznym (ubytki w pokryciu dachu na 90% powierzchni). Wskutek skorodowania rynien i rur spustowych

zniszczona została elewacja, brak szyb w oknach. Stan techniczny tego obiektu od 1994 r. uległ pogorszeniu.

Wszystkie kontrolowane oddziały Agencji opracowały programy restrukturyzacji mienia przedsiębiorstw rolnych przejętych do Zasobu. W programach tych wskazano wariantowe rozwiązania sposobu zagospodarowania tego mienia. Natomiast w odniesieniu do sposobu zagospodarowania obiektów zabytkowych w dwóch oddziałach Agencji w Szczecinie (z filią w Koszalinie) i Opolu stwierdzono, że na 28 programów objętych kontrolą NIK, a dotyczących 98 obiektów zabytkowych, w 24 nie zamieszczono wskazań zagospodarowania 90 obiektów zabytkowych. Np.:

W Oddziale Agencji w Szczecinie z filią w Koszalinie w 18 objętych badaniem NIK programach restrukturyzacji przejętego mienia po likwidacji byłych ppgr., w skład którego (wg rejestru zabytków WKZ) wchodziło 67 obiektów zabytkowych – w 14 programach nie wskazano planowanego sposobu zagospodarowania 61 obiektów. W Oddziale Agencji w Opolu w „Programach restrukturyzacji” 10 gospodarstw (PPGR Wieliczka, KPGR Olesno – gospodarstwo Jamy i Świercze, PPGR Ponośzów, KPGR Bierdzany – Gospodarstwo Tuły, PPGR Błazejowice, KPGR Łosiów – gospodarstwo Zwanowice, KPGR Namysłów, PPGR Ujeździec, PPGR Czekanów) nie zawarto wskazań dotyczących sposobu zagospodarowania 31 obiektów zabytkowych.

Kontrola nie stwierdziła nieuzasadnionego odstępowania od sposobu zagospodarowania zabytków określonego w programach restrukturyzacyjnych.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

3. Finansowanie zadań w zakresie ochrony zabytków będących w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Szczegółowe dane w zakresie planowanych i wykonanych wydatków na ochronę zabytków w kontrolowanych **oddziałach Agencji** przedstawiają się jak niżej:

	1996	1997	1998	1999
	(tys.zł)			
1. Opole				
plan	500	500	920	1.504
wykonanie	260*	633*	505*	1.662
%	52,0	126,6	54,9	110,8
2. Wrocław				
plan	940	2.100	1.600	2.600
wykonanie	1.105	1.149	2.015	706
%	117,5	54,7	125,9	27,1
3. Szczecin				
plan	200	200	3.000	1.500
wykonanie	227	153*	739*	250,0
%	113,5	76,5	24,6	17,0
4. Gorzów Wlkp.				
plan	100	1.290	2.175	1.100
wykonanie	19	101	460	1.119
%	19,0	7,8	21,1	101,7

5. Poznań plan wykonanie %	2.670 210* 7,9	3.030 461,2* 15,2	3.000 2.552* 85,1	4.000 2.877 72,0
6. Warszawa plan wykonanie %	2.000 16,4 0,8	2.000 1.418* 70,9	7.400 7.819 105,7	6.700 7.076 105,6
7. Ogółem plan wykonanie %	6.410 1.837,4 28,6	9.120 3.915,2 42,9	18.095 14.090 77,8	17.404 13.690 78,6

*- środki wydatkowane łącznie z Grupą Obsługi Celów Statutowych.

Z powyższego zestawienia wynika, że począwszy od 1998 r. nastąpił wyraźny wzrost środków planowanych i wydatkowanych na ochronę zabytków.

W latach 1996-1997 zasadniczą przyczyną niskich nakładów na ochronę zabytków w oddziałach Agencji była spłata zadłużenia przejętego po byłych ppgr. Ponadto przyjęta w Agencji koncepcja utrzymania właściwego stanu technicznego zabytkowych obiektów zakładała, że nakłady finansowe ponoszone przez Agencję na ich ochronę powinny jedynie zabezpieczyć obiekty przed ich dalszą dewastacją.

Kontrola wykazała, że wydatkowane środki przeznaczano głównie na doraźne zabezpieczenie przed dalszym niszczeniem istotnych elementów konstrukcyjnych, np. dachów i rynien zabytkowych obiektów budowlanych. W sytuacji braku środków finansowych postępowanie takie było uzasadnione.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Do typowania i ustalania kolejności prac remontowo-zabezpieczających w zabytkach, wszystkie kontrolowane oddziały Agencji wykorzystywały m.in. ustalenia z przeglądów stanu zachowania zabytków. Brak dostatecznej ilości środków własnych oraz brak wsparcia środkami budżetowymi nie pozwalał na pełne wykonanie planowanych remontów.

Na przykład:

- *Oddział w Opolu (w wyniku przeglądów przeprowadzonych w 1995r.) zakwalifikował do remontów zabezpieczających 59 obiektów zabytkowych. Natomiast w latach 1995-1998 faktycznie remontami objęto 29 obiektów tj. 49,1% potrzeb. Mimo trzykrotnych wystąpień do WKZ w Opolu o refundację środków wydatkowanych na prace zabezpieczające (5 obiektów budowlanych w zespołach) w wysokości 22.221 zł oraz w jednym przypadku do WKZ w Katowicach o refundację kwoty 5.258 zł, środków tych nie otrzymał.*

Odmowę przyznania środków WKZ w Opolu uzasadnił „brakiem możliwości dotowania wymienionych przez Oddział Agencji we wniosku prac”.

Spośród 6 kontrolowanych oddziałów Agencji (w Opolu, Wrocławiu, Szczecinie, Poznaniu, Gorzowie Wlkp. i Warszawie) tylko Oddział w Warszawie otrzymał środki budżetowe na prace remontowo-konserwacyjne zabytków będących w Zasobie w łącznej wysokości 494.022 zł. Natomiast pozostałe 4 oddziały, pomimo występowania do WKZ, środków tych nie otrzymały. Na przykład:

- WKZ w Szczecinie występował do GKZ w 1995 r. o przyznanie środków w kwocie 50 tys. zł na *ochronę zabytkowych dworów i zespołów pałacowych (zgodnie z resortowym*

Programem). W uzasadnieniu tego wniosku podał, że 39 pałaców/dworów wymaga przeprowadzenia prac remontowych. GKZ środków tych nie przyznał.

- Oddział Agencji w Gorzowie Wlkp. nie występował do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o dofinansowanie prac remontowo-zabezpieczających zabytków w Zasobie, uzasadniając to brakiem środków własnych nawet na opracowanie specjalistycznej dokumentacji wymaganej do prac remontowych (dokumentacja budowlana, ekspertyzy konserwatorskie, budowlane, dendrologiczne i inne), a będącej podstawą do starania się o środki budżetowe. W ocenie Oddziału „*ponoszenie przez Oddział kosztów dokumentacji, a następnie przeprowadzanie remontów ze środków własnych lub budżetowych byłoby niecelowe w sytuacji, kiedy obiekty te będą sprzedane, a ich nabywcy uzyskają poważne obniżki ceny sprzedaży z tytułu konieczności przeprowadzenia remontów*”.

4. Ochrona prawna i faktyczna zabytkowych parków przez służby konserwatorskie oraz oddziały Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Przejmując zabytkowe parki odpowiedzialne służby oddziałów Agencji nie zadbały o zinventaryzowanie występującego w nich starodrzewia, w tym gatunków cennych ze względu na walory przyrodnicze lub prawnie chronionych (pomniki przyrody). Brak wymienionych danych utrudniał ocenę porównawczą stanu zachowania cennych drzew oraz ustalanie ubytków w przypadkach stwierdzenia samowolnej wycinki i konieczności dochodzenia odszkodowania.

W wyniku oględzin 55 zabytkowych parków, przeprowadzonych w trakcie kontroli NIK, stwierdzono w 45 z nich utratę pierwotnych założeń. Spowodowane to było: dewastacją, samowolną wycinką drzew, nielegalną zabudową i innymi nieprawidłowościami.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Stwierdzono, że spośród 5 WOSOZ objętych kontrolą tylko WOSOZ we Wrocławiu udokumentował przeprowadzenie w badanym okresie 14 inspekcji parków, mających na celu określenie ich stanu prawnego-własnościowego:

- *na terenie byłego województwa wrocławskiego inspekcji w celu ustalenia zasadności wpisu do rejestru zabytków i ich granic dokonano w 5 parkach,*
- *na terenie byłego województwa jeleniogórskiego w związku z potrzebą określenia stanu prawnego-własnościowego granic historycznych oraz w związku z oceną propozycji podziału geodezyjnego działek, kontroli dokonano w 4 parkach,*
- *na terenie byłego województwa legnickiego – w wyniku inspekcji doprowadzono do scalenia pod względem geodezyjnym i prawnym 5 założeń parkowych.*

We wszystkich kontrolowanych wosoz zatrudniano pracowników o specjalistycznym przygotowaniu zawodowym w zakresie ochrony zabytkowych parków, ogrodów oraz cmentarzy. W trzech wosoz (Poznaniu, Szczecinie i Opolu) udokumentowano dokonanie 321 inspekcji parków przy okazji wizji lokalnych zespołów pozostających w Zasobie lub przed wydaniem zezwoleń na wycinkę drzew. Służby konserwatorskie nie sprawowały w badanym

okresie nadzoru nad pracami w zabytkowych parkach będących w Zasobie, dotyczących sanitarnego cięcia drzew i krzewów, usuwania samosiejek oraz innych drobnych prac porządkowych, gdyż w ocenie wojewódzkich konserwatorów zabytków prace te nie wymagały specjalnego nadzoru. WOSOZ wydawały użytkownikom zabytkowych parków będących w Zasobie zezwolenia na wycinkę drzew, zobowiązując ich równocześnie do nasadzeń nowych drzew w te miejsca. Pomimo, że odpisy tych decyzji przesyłano do wiadomości oddziałów Agencji, to zarówno służby oddziałów, jak i wosoż, nie sprawdzały stopnia wywiązywania się użytkowników parków z tego obowiązku. Np.:

- *WKZ z byłych województw wrocławskiego, legnickiego, jeleniogórskiego i wałbrzyskiego wydali 144 decyzji zezwalających na sanitarne wycięcie drzew i krzewów z terenów 131 zabytkowych nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków – nie kontrolując sposobu wykonania tych prac oraz wywiązania się stron z obowiązku dokonania nasadzeń nowych drzew,*
- *WKZ w Opolu wydał 29 decyzji zezwalających na wycinkę drzew z terenu 29 zabytkowych nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków – kontrolując sposób realizacji tylko 9 (tj. 31%) z nich.*

Brak kontroli wydanych decyzji wojewódzcy konserwatorzy zabytków uzasadniali trudnościami: kadrowymi, transportowymi i czasowymi, oraz lokalizacją tych obiektów poza głównymi trasami komunikacyjnymi, co powodowało konieczność korzystania z samochodów, na co brak było środków finansowych.

Pracownicy sekcji gospodarowania zasobem we wszystkich kontrolowanych oddziałach Agencji kontrolę drzewostanu w zabytkowych parkach prowadzili w ramach sprawowanego przez nich nadzoru właścicielskiego. Jednak ze względu na brak odpowiedniego przygotowania zawodowego ich kontrola ograniczała się do sprawdzenia, czy parki nie są zaniedbane i czy nie miała miejsca nielegalna wycinka drzew. Podany sposób prowadzenia kontroli nie mógł stanowić podstawy do oceny stanu zachowania parków.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

5. Korzystanie przez służby konserwatorskie z przysługujących im uprawnień wykonywania robót zastępczych w zabytkach będących w Zasobie Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków z Wrocławia, Poznania i Szczecina wydali oddziałom Agencji i użytkownikom zabytków 313 decyzji wykonania prac remontowych i zabezpieczających. Decyzji takich nie wydawali opolski i lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków uzasadniając to m.in. tym, że:

- *„wiedza o złym w większości przypadków stanie obiektów zabytkowych przejętych w administrowanie przez Agencję nie mogła wpłynąć na zmianę ich kondycji poprzez wydawanie nakazów obligujących Agencję do jeszcze większych starań o powierzone jej zabytki. Nakazy przeprowadzania prac konserwatorskich w zabytkach przez służbę ochrony zabytków stosowane wyjątkowo, w przypadkach uporczywego uchylania się od obowiązku należytego utrzymania zabytku mogą wywołać w następstwie konieczność wykonania remontu zastępczego i obciążenia właściciela kosztami. Wojewódzki Oddział Ochrony Zabytków nie dysponował do 1999 r. środkami budżetowymi na takie cele. Nie*

traktował Agencję jako właściciela uchylającego się od remontów, a ponadto nakazy nie byłyby stosownym środkiem do współpracy z Agencją, „działania takie byłyby bezskuteczne ze względu na brak środków finansowych na ten cel”.

Wojewódzcy konserwatorzy zabytków z braku środków finansowych w budżetach nie wykonywali w latach 1996-1999 robót zastępczych, które winni podejmować w drodze decyzji administracyjnych w koniecznych przypadkach, a następnie dochodzić zwrotu kosztów w drodze postępowania administracyjnego.

6. Współdziałanie służb konserwatorskich z oddziałami Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w ramach Porozumienia.

W związku z Porozumieniem między Ministrem Kultury i Sztuki i Prezesem Agencji w sprawie współdziałania w zakresie ochrony i zabezpieczenia zabytkowych zespołów dworskich i pałacowo – parkowych przejętych do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, zawartym 30 listopada 1994 r., wszystkie kontrolowane oddziały Agencji współpracowały ze Służbą Ochrony Zabytków w zakresie ochrony i zabezpieczenia zabytków przejętych do Zasobu. Współpraca ta wynikała także z czynności prawnych dotyczących obiektów zabytkowych, w tym m.in. opiniowania programów użytkowych, wyrażania zgody na przeniesienie prawa własności zabytku oraz dokonywania ocen stanu ich zachowania w celu ustalenia niezbędnych prac remontowych i zabezpieczających, a także uwzględniała treści zapisów odnoszących się do substancji zabytkowych w aktach notarialnych dotyczących trwałego rozdysonowania tych obiektów.

Kontrola wykazała, że nie wszystkie cele określone w Porozumieniu zostały wdrożone, a terminy realizacji dotrzymane.

Realizacja poszczególnych zagadnień objętych Porozumieniem przedstawiała się następująco:

- a) usprawnienia współpracy poprzez zapewnienie bieżącego przekazywania informacji dotyczących zmian w zakresie użytkowania i zachowania obiektów zabytkowych zgodnie z artykułem 25 ust.1 pkt.3 *ustawy o kulturze*, który nakłada na właściciela i użytkownika zabytku obowiązek zawiadamiania w ciągu jednego miesiąca WKZ o przejściu zabytku na inną osobę, nie realizowały w pełnym zakresie oddziały Agencji w Opolu, Wrocławiu, Poznaniu, Gorzowie Wlkp. (Filia w Zielonej Górze), Szczecinie i w Warszawie. Np.:
 - Oddział Agencji w Opolu nie zawiadomił WKZ we wszystkich 36 badanych przypadkach o fakcie wydzierżawienia zabytków, natomiast o sprzedaży zabytków w 5 na 8 zbadanych przypadkach poinformował WKZ z opóźnieniem wynoszącym: 6, 30, 45, 99 i 219 dni od ich sprzedaży,
 - Oddział Agencji we Wrocławiu pomimo, że we wszystkich sprzedażach zabytkowych nieruchomości uzyskał zgodę MKiSz na przeniesienie ich własności, o fakcie dokonania sprzedaży poinformował WKZ tylko w odniesieniu do 37 (tj. 36,3%) sprzedanych nieruchomości,
 - Oddział w Szczecinie sprzedał w pierwszym półroczu 1999 r. 4 zespoły, o czym poinformował WKZ w Szczecinie po 45 dniach (zespół w Tolczu), po 113 dniach (zespół Wierzbiczin), po 131 dniach (park zabytkowy Krajnik Górny) i po 183 dniach (zespół Długoleka) od daty podpisania umów.

- b) ustalenia przez oddziały Agencji, w uzgodnieniu ze służbami wojew., w terminie do 25.12.1994 r. niezbędnego zakresu prac zabezpieczających obiekty zabytkowe w Zasobie przed kradzieżą, dewastacją i skutkami atmosferycznymi – nie zrealizowały w wyznaczonym terminie i dla wszystkich zespołów Oddziały Agencji w Szczecinie i Warszawie, a Oddział w Gorzowie Wlkp. nie posiadał dokumentów z przeprowadzonych przeglądów stanu zachowania zabytków w Zasobie oraz programów ich zabezpieczenia. Np.:
 - *W Oddziale Agencji w Warszawie nie określono niezbędnego zakresu prac zabezpieczających w zabytkach w wyznaczonym przez GKZ terminie, bowiem przeglądy zabytków rozpoczęto dopiero w 1995 r. i trwały one do przełomu 1995/1996 oraz objęto nimi 123 spośród 186 zabytków będących w Zasobie na dzień 31.12.1995 r. (tj. 66,1%).*
- c) zapewnienia przez oddziały Agencji niezbędnego dozoru nieużytkowanych obiektów zabytkowych zrealizowały wszystkie kontrolowane oddziały, przez określenie w umowach obowiązków spoczywających na dzierżawcach lub administratorach.
- d) podejmowania przez oddziały Agencji działań zmierzających do wyeliminowania wyrębu drzew i niszczenia drzewostanu w zabytkowych parkach oraz prowadzenia podstawowej pielęgnacji w oparciu o doradztwo i pomoc fachową Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu. Wszystkie kontrolowane oddziały Agencji nie korzystały z doradztwa tego Ośrodka, gdyż z braku środków ograniczano nawet prace pielęgnacyjne w parkach do cięć sanitarnych drzew i krzewów oraz drobnych prac porządkowych. Natomiast nie wykonywano prac rewaloryzacyjnych. Np.:
 - *W wyniku oględzin 15, (tj. 12,8%) zabytkowych parków w Oddziale Agencji w Opolu stwierdzono wykonanie prac pielęgnacyjnych tylko w 3 z nich (20,0%),*
 - *W Oddziale Agencji w Poznaniu w wyniku przeprowadzonych oględzin 11 parków stwierdzono, że w żadnym nie prowadzono prac pielęgnacyjnych.*
- e) wprowadzenia zasady rozpatrywania wyłącznie ofert posiadających program użytkowy zaakceptowany przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Spośród 84 objętych kontrolą przypadków sprzedaży obiektów w 6 oddziałach Agencji, komisja przetargowa Oddziału Agencji w Warszawie nie zrealizowała tego zalecenia w 2 przypadkach, dopuszczając do udziału w przetargu uczestników, którzy nie przedłożyli programów użytkowych.
- f) sporządzania przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków wykazów ruchomych dóbr kultury oraz wykonania niezbędnej dokumentacji fotograficznej – nie zrealizowała Służba Ochrony Zabytków w Poznaniu. Jednak w części dotyczącej wyposażenia, w *kartach przeglądowych* zespołów wyszczególniono zabytki ruchome, w tym nierozdzielnie związane z architekturą.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

W związku z Porozumieniem Generalny Konserwator Zabytków zobowiązał pismem z dnia 28.03.1995 r. wojewódzkich konserwatorów zabytków do wykonania następujących prac:

- jednorazowego dokonania w terminie do 30.11.1995 r. przeglądów zespołów pozostających w Zasobie przy udziale pracowników Agencji oraz sporządzenia na tej podstawie „Kart informacyjnych zespołu i obiektu” (wg przekazanego wzoru),
 - opracowania zbiorczych *Kart informacyjnych* i dostarczenia ich do końca 1995 r. do GKZ.
- Kontrola wykazała, że w 1995 r. przeglądami objęto wszystkie zespoły pozostające w Zasobie w 3 oddziałach Agencji (Wrocławiu, Poznaniu i Szczecinie).

W Oddziale Agencji w Warszawie przeglądy rozpoczęto dopiero na przełomie lat 1995/96 i do czasu kontroli objęto nimi tylko 123 obiekty zabytkowe, tj. 66,1% administrowanych obiektów. Utrudnieniem w przeprowadzaniu przeglądów przez Oddział Agencji w Warszawie było rozproszenie zespołów pozostających w jego dyspozycji na terenie całego kraju.

W Oddziale w Opolu nie objęto przeglądami 31 (tj. 26,2%) zabytków będących w administrowaniu 23 gospodarstw.

W Oddziale Agencji w Gorzowie Wlkp. nie dysponowano dokumentacją z przeglądów mimo posiadania zbiorczej *Karty informacyjnej* z przeglądów.

Obowiązku opracowania *Kart informacyjnych* nie zrealizowano w pełni. W wyniku kontroli stwierdzono, że *Karty informacyjne* dla zabytków pozostających w Zasobie zostały opracowane tylko w przypadkach sfinansowania tych opracowań przez oddziały Agencji we Wrocławiu, Opolu i Poznaniu. Np.:

- *Na zlecenie Oddziału Agencji we Wrocławiu Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu wykonał za kwotę 49.870 zł karty informacyjne dla wszystkich 427 zespołów będących w Zasobie,*
- *Ww. ośrodek wykonał również za kwotę 5.000 zł karty informacyjne dla 143 obiektów zabytkowych, tj. 51,2% administrowanych przez Oddział Agencji w Opolu.*
- *Dla zespołów z terenu ówczesnych województw: poznańskiego, kaliskiego, konińskiego i leszczyńskiego oraz będących w administrowaniu byłego Oddziału Agencji w Pile, karty te dla 794 obiektów zabytkowych opracowane zostały przez 13 osób fizycznych, w tym 7 osób było pracownikami ówczesnego Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Poznaniu. Uzupełnienia opracowania 10 kart dla 10 zespołów dokonano dopiero w 1997 roku.*

Od czasu dokonania w 1995 roku przeglądu obiektów zabytkowych i zaprowadzenia dla nich *Kart Informacyjnych* – Generalny Konserwator Zabytków nie aktualizował informacji o stanie ich zachowania, gdyż uznał takie działania za niecelowe i kosztochłonne.

W trakcie kontroli NIK Generalny Konserwator Zabytków w piśmie z 23.03.2000 r. wystąpił do wszystkich wojewódzkich konserwatorów zabytków oraz do dyrektora Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu o podanie danych dotyczących m.in. ilości przeprowadzonych w 1999 r. lustracji obiektów zabytkowych pozostających w **Zasobie**, stanu ich zachowania w porównaniu do lat 1994-1995 oraz oceny współpracy w zakresie ochrony zabytków ze służbami Agencji.

Niewystarczająca w latach 1996-1997 była aktywność wszystkich objętych kontrolą oddziałów Agencji w przeprowadzaniu kontroli stanu zachowania zabytków pozostających w Zasobie. W wymienionym okresie lustracjami stanu zachowania zabytków kontrolowane oddziały Agencji objęły średnio w 1996 r. – 15,8%, w 1997 r. – 9,8% , w 1998 r. – 15,3 % i w I półroczu 1999 r. – 22,7%. Na przykład:

- *w 1996 r. Oddział Agencji w Warszawie przeprowadził kontrolę 6 spośród 67 obiektów zabytkowych pozostających w zarządzie, dzierżawie i administrowaniu (tj. 9%), stan 5 obiektów określono jako średni i dobry, a jednego jako zły.*

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

7. Formy i efekty współdziałania Służby Ochrony Zabytków z organami administracji rządowej i samorządowej oraz społecznymi opiekunami zabytków, w zakresie ochrony zabytków administrowanych przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Służby konserwatorskie wszystkich wosoz objętych kontrolą współdziałały ze służbami zagospodarowania przestrzennego i ochrony środowiska przy określaniu wytycznych konserwatorskich do planów zagospodarowania przestrzennego miast i gmin oraz uzgadnianiu tych planów.

Efektem tych prac było ustalenie ochrony prawnej zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków rozwoju miast i gmin.

Współpraca w zakresie ochrony drzew i krzewów między resortami kultury i środowiska miała miejsce jedynie na szczeblu wojewódzkiej administracji rządowej.

Natomiast współpraca wszystkich kontrolowanych wosoz z wojewódzkimi konserwatorami przyrody była sporadyczna, doraźna i w większości nie udokumentowana. Uzgadniano ochronę gatunków drzew szczególnie chronionych i zaliczanych do pomników przyrody oraz konsultowano ich wycinkę. Na przykład:

- *Stwierdzono doraźną współpracę WOSOZ w Poznaniu z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w zakresie opiniowania prac na terenie zabytkowego parku w Manieczkach, gmina Brodnica, nadzorowanych przez Oddział Agencji w Poznaniu i dofinansowanych ze środków ww. Funduszu.*

Wojewódzcy konserwatorzy zabytków z byłych województw jeleniogórskiego i kaliskiego współpracowali ze społecznymi opiekunami zabytków:

- *w 1997 r. WKZ w Jeleniej Górze współpracował na terenie gminy Lwówek Śląski z powstałym przy Gminnym Domu Kultury Młodzieżowym Kołem Opiekunów Zabytków. Członkowie tego Koła przekazywali WKZ informacje nt. stanu zachowania zabytków Zasobu położonych na terenie gminy, w tym m.in. o złym stanie technicznym pałaców w miejscowościach Nagórze, Rakowice i Sobota,*
- *w byłym województwie kaliskim współpracowano ze społecznymi opiekunami zabytków, jednak w latach 1996-1998 i I półroczu 1999 r. nie wpłynęły z ich strony żadne informacje lub interwencje nt. zabytków w Zasobie.*

8. Formy i zakres popularyzacji i aktywizacji sprzedaży zabytków z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz ich sprzedaż i dzierżawa.

Z ogólnej liczby 2.309 zespołów wpisanych do rejestru zabytków i będących w ewidencji konserwatorskiej, wykazywanych przez wszystkie kontrolowane oddziały Agencji, sprzedano do 31.12.1999 r. - 350 zespołów, tj. 15,0%.

Kontrolowane oddziały Agencji realizowały w badanym okresie zadania statutowe dotyczące trwałego rozdysponowania mienia z Zasobu, w tym również nieruchomości zabytkowych.

Wszystkie oddziały Agencji zlecały i finansowały wydawnictwa dotyczące upowszechnienia informacji o obiektach zabytkowych przeznaczonych do sprzedaży.

W ramach powyższej działalności opublikowano:

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

- 15 katalogów, albumów i jeden folder z podaniem adresu użytkownika, sposobu użytkowania, kubatury, powierzchni użytkowej, historii obiektu, opisu stanu zachowania oraz wskazań konserwatorskich, ze zdjęciami lub rycinami,
- 2 kalendarze z opisem i zdjęciami 28 obiektów zabytkowych,
- oddziały Agencji w Gorzowie Wlkp. i Szczecinie wydały w formie kaset video filmy dotyczące obiektów zabytkowych z terenu ich działania, celem zaprezentowania w telewizjach lokalnych i TV Polonia,
- wszystkie kontrolowane oddziały Agencji prezentowały nieruchomości zabytkowe w 13 tytułach prasy lokalnej i krajowej,
- w witrynie internetowej Oddziału w Szczecinie w 1996 r. – zamieszczono 18 obiektów zabytkowych oraz 3 parki, a w kwietniu 2000 r. – 11 zespołów i 5 parków zabytkowych, a Oddział we Wrocławiu 16 nieruchomości zabytkowych przeznaczonych do sprzedaży, podając ich opisy, zdjęcia, plany i adresy kontaktowe.

Ponadto zabytki do sprzedaży prezentowały:

- Oddziały Agencji we Wrocławiu i Gorzowie Wlkp. na Międzynarodowych Targach Konserwacji Zabytków i Renowacji Miast „Conserwatio” w Toruniu, połączonych z Ogólnopolską Giełdą Zabytków,
- Oddziały Agencji w Szczecinie, Wrocławiu i Opolu na Targach „Antikon” w Krakowie.

Pomimo wymienionych działań Agencji tempo sprzedaży obiektów zabytkowych z Zasobu nie wzrosło i wynosiło w latach 1996-1999 kolejno: 102; 109; 99 i 139.

Czynnikami mającymi istotny wpływ na poziom sprzedaży obiektów zabytkowych w kontrolowanych oddziałach Agencji były m.in.:

- zły stan techniczny obiektów zabytkowych, wymagający poniesienia dużych nakładów finansowych na ich remonty i konserwację,
- zasiedlenie 64 obiektów przez 132 rodziny byłych pracowników ppgr. i brak możliwości prawnych sprzedaży tych mieszkań dotychczasowym najemcom,
- wstrzymanie sprzedaży 25 obiektów, w stosunku do których z roszczeniami repriwatyzacyjnymi wystąpili byli właściciele lub ich spadkobiercy.

Analiza 84 umów sprzedaży zabytków (tj. 24,0%) zawartych przez wszystkie kontrolowane oddziały Agencji wykazała, że 8 z nich zawarto z pominięciem obowiązujących uregulowań prawnych oraz wytycznych Prezesa Agencji w tym zakresie. Np.:

- w 2 umowach sprzedaży dotyczących zespołów w Mierzęcinie i Tucznie Oddział Agencji w Szczecinie nie zawarł klauzuli, że w przypadku niedotrzymania warunków umownych nastąpi rozwiązanie umowy z kupującym,
- w 3 umowach sprzedaży zespołów przez Oddział Agencji w Warszawie nie zamieszczono klauzul zobowiązujących do przeniesienia własności nabytych nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa, w przypadku niewywiązania się z obowiązku przeprowadzenia remontu zakupionych obiektów.

Analiza kontrolna 255 umów dzierżawy zabytków (tj. 24%) zawartych przez kontrolowane oddziały Agencji wykazała, że wszystkie umowy zobowiązywały dzierżawców do należytego utrzymania zabytków.

Do wszystkich kontrolowanych umów dzierżawy dołączono pozytywne opinie wojewódzkich konserwatorów zabytków do *programów użytkowych*.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Wśród oddziałów Agencji tylko dwa, tj. w Opolu i Szczecinie, nie informowały wojewódzkich konserwatorów zabytków o wydzierżawianiu zabytków, uzasadniając takie postępowanie faktem, iż Agencja nadal była właścicielem zabytków.

9. Organizacja służb odpowiedzialnych za realizację zadań w zakresie ochrony zabytków w oddziałach Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Odpowiedzialną za gospodarkę zabytkami w Biurze Prezesa Agencji była główna specjalistka posiadająca wyższe wykształcenie z zakresu architektury, uprzednio pełniąca funkcję wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ochronę zabytków we wszystkich kontrolowanych oddziałach Agencji powierzono, jako dodatkowe zadanie, pracownikom sekcji gospodarowania zasobem – łącznie 9 pracownikom. Tylko w Oddziale Agencji we Wrocławiu wyznaczony pracownik posiadał przygotowanie zawodowe do realizacji zadań w tym zakresie. Pozostali pracownicy posiadali wyższe wykształcenie, w tym: 5 rolnicze, 2 budowlane i 1 z zakresu ochrony środowiska.

Pracownicy odpowiedzialni za ochronę zabytków w oddziałach Agencji koncentrowali się głównie na przygotowaniu zabytków do trwałego ich zagospodarowania (sprzedaży).

10. Wykreślanie zabytków z rejestru zabytków.

Brak możliwości sprzedaży lub innego zagospodarowania zabytków pozostających w Zasobie i wpisanych do rejestru zabytków, ze względu na ich całkowite zdewastowanie, częstokroć będących tylko ruinami, był zasadniczą przyczyną 22 wystąpień oddziałów Agencji w Szczecinie, Wrocławiu, Poznaniu i Gorzowie Wlkp. do wojewódzkich konserwatorów zabytków i Generalnego Konserwatora Zabytków o wyrażenie zgody na rozbiórkę i wykreślenie z rejestru zabytków 22 obiektów zabytkowych.

- Oddział w Poznaniu wystąpił z wnioskiem do GKZ o wykreślenie spichlerza w miejscowości Ptaszkowa, uzasadniając wniosek ekspertyzą budowlaną, z której wynikało, że obiekt ten był w bardzo złym stanie technicznym. Natomiast GKZ nie wyraził zgody na jego wykreślenie z rejestru wydając jednocześnie nakaz przeprowadzenia jego remontu,
- Gospodarstwo Rolne Skarbu Państwa w Żabowie w woj. szczecińskim wystąpiło do WKZ z wnioskiem o wykreślenie z rejestru zabytków ruin pałacu w Batowie w woj. szczecińskim, przejętego do Zasobu w 1992 r. w stanie całkowitej dewastacji (pozostały tylko mury zewnętrzne), w związku z czym - jak podano we wniosku - „zagospodarowanie jego ruin jest praktycznie niemożliwe ze względu m.in. i na zepsucie otoczenia parku i pałacu przez wybudowaną chlewnię i tuczarnię świń”. GKZ nie uwzględnił tego wniosku i nie wyraził zgody na jego rozbiórkę i wykreślenie z rejestru zabytków. Pałac ten sprzedano po uwzględnieniu fakultatywnych obniżek za 18.590,10 zł,
- Oddział w Zielonej Górze w piśmie z dnia 10.03.1998 r. zwrócił się do WKZ z wnioskiem o zmianę zapisu w decyzji o uznanie obiektu zabytkowego – pałacu w miejscowości Borowe gmina Iłowa Żagańska – z uwagi na zły stan techniczny jako „ruiny zabytkowej”, nie uzyskując zgody na zmianę tej decyzji. Obiekt ten wg opinii WKZ uległ zniszczeniu na skutek zaniedbań właściciela – „zaprowadzenie takiej polityki ochrony zabytków kulturowych w naszym województwie doprowadziłoby do tego, że nie mielibyśmy nic poza zabytkowymi ruinami”.

Generalny Konserwator Zabytków wyraził zgodę na rozbiórkę ruin tylko jednego obiektu zabytkowego w miejscowości Samlino i wykreślenia go z rejestru zabytków.

Brak zgody na wykreślenie pozostałych 21 obiektów zabytkowych uzasadniano ich wartością zabytkową.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA
VII. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI.

Wymienione decyzje GKZ utrudniały bądź uniemożliwiały wnioskującym oddziałom Agencji trwałe ich zagospodarowanie.

W ocenie NIK uznaniowość GKZ w podejmowaniu decyzji o wykreślaniu zabytków z rejestru w przypadku całkowitego ich zniszczenia wynikała z braku jednolitych i jednoznacznych kryteriów postępowania w tym zakresie.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VIII. Przebieg postępowania kontrolnego i działania podjęte po zakończeniu kontroli.

Kierownicy kontrolowanych jednostek nie zgłosili zastrzeżeń do protokołów kontroli i wystąpień pokontrolnych.

W wyniku przeprowadzonych kontroli wystosowano 6 wystąpień pokontrolnych do dyrektorów oddziałów Agencji, 5 wystąpień do wojewódzkich konserwatorów zabytków i 1 wystąpienie do Generalnego Konserwatora Zabytków. Razem sporządzono 12 wystąpień pokontrolnych, w których sformułowano łącznie 70 wniosków pokontrolnych oraz zaakceptowano 39 wniosków, zaproponowanych do realizacji przez WKZ w Opolu.

Do oddziałów terenowych Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa wystąpiono o realizację następujących wniosków:

- 1) Wystąpienie do wojewódzkich konserwatorów zabytków z żądaniem przekazania informacji dot. ilości zabytków wpisanych do rejestru zabytków i będących w ewidencji, w tym Zespołów przejętych do Zasobu.
- 2) Uzupełnienie we współpracy z wojewódzkimi konserwatorami zabytków dokumentacji obiektów zabytkowych o brakujące *Karty informacyjne* i dokumentację fotograficzną ruchomych dóbr kultury.
- 3) Dopuszczanie do sprzedaży, oddania w dzierżawę i przekazania w administrowanie tylko tych zabytków, które posiadają programy użytkowe zaakceptowane przez wojewódzkich konserwatorów zabytków.
- 4) Zawiadamianie wojewódzkich konserwatorów zabytków w terminie określonym w ustawie o kulturze o przejściu własności zabytku nieruchomego w całości lub części na inną osobę lub o jego oddaniu w dzierżawę.
- 5) Uwzględnianie w umowach dotyczących zagospodarowania obiektów zabytkowych postanowień wynikających z uzgodnień dokonanych z wojewódzkimi konserwatorami zabytków oraz wytycznych Prezesa Agencji w sprawie sprzedaży zabytków nieruchomych będących w Zasobie oraz innych przepisów dotyczących ochrony zabytków.
- 6) Sprawowanie kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych pozostających w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa w miarę potrzeby z udziałem wojewódzkich konserwatorów zabytków.
- 7) Pozyskiwanie środków finansowych na prace zabezpieczające obiekty zabytkowe z zewnętrznych źródeł.
- 8) Zinwentaryzowanie cennych gatunków drzew i roślinności w zabytkowych parkach będących w Zasobie.

Do wojewódzkich konserwatorów zabytków wnioskowano m.in. o:

- 1) Zaktualizowanie rejestrów zabytków m.in. o dane dotyczące właścicieli, adresów, numerów działek gruntowych pod zabytkami oraz inne, istotne dla zabytku dane.
- 2) Przeprowadzanie kontroli sprzedanych zabytków w zakresie sposobu wywiązywania się nowych właścicieli lub użytkowników z terminów realizacji *programów użytkowych* oraz egzekwowanie ich wykonania.
- 3) Objęcie szczególnym nadzorem parków zabytkowych, administrowanych przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa.

- 4) Realizowanie uzgodnień zawartych w porozumieniu z dnia 30 listopada 1994 r. pomiędzy Ministrem Kultury i Sztuki a Prezesem Agencji.
- 5) Zaktualizowanie danych w księgach rejestrowych zabytków pozostających w Zasobie.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VIII. Przebieg postępowania kontrolnego i działania podjęte po zakończeniu kontroli.

Do Generalnego Konserwatora Zabytków wnioskowano o:

Dokonywanie okresowej oceny realizacji porozumienia z dnia 30 listopada 1994 r. zawartego przez Ministra Kultury i Sztuki z Prezesem Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa i wydawanie stosownych zaleceń Agencji i WKZ.

W odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne, NIK została poinformowana o podjętych działaniach w ramach realizacji wniosków. I tak:

1. Dyrektorzy oddziałów Agencji poinformowali m.in., że:

- wprowadzą do planów finansowo-rzeczowych odrębną pozycję dotyczącą planowanych nakładów na realizację prac fitosanitarnych i porządkowych w zabytkowych parkach,
- uzgodnili z wojewódzkimi konserwatorami zabytków terminy dokonania wspólnej oceny stanu zachowania obiektów zabytkowych w celu ustalenia dla nich niezbędnego zakresu prac remontowych,
- zobowiązali się załączać do aktów notarialnych sprzedaży zabytków ich programy użytkowe,
- zobligowali administratorów przedstawicielstw powiatowych oraz pracowników Sekcji Gospodarowania Zasobem do wzmożenia kontroli nad zabytkowymi obiektami wpisanymi do rejestru zabytków oraz do każdorazowego informowania wojewódzkich konserwatorów zabytków o ich wynikach, a szczególnie o stwierdzonych nieprawidłowościach,
- zobowiążą wszystkich użytkowników zabytkowych parków do potwierdzania nasadzeń w przypadkach wycinki drzew,
- wprowadzili od stycznia 2000 r. obowiązek dokumentowania w protokołach kontroli przeprowadzanych w ramach nadzoru właścicielskiego stanu technicznego nieruchomości zabytkowych,
- podejmą działania mające na celu skoordynowanie współpracy z wojewódzkimi konserwatorami zabytków poprzez:
 - ustalenie planów kwartalnych wspólnych inspekcji obiektów zabytkowych,
 - opracowanie dokumentacji obiektów zabytkowych do końca 2001 r. zawierającej ocenę stanu technicznego i warunki konserwatorskie,
- ustalą z wojewódzkimi konserwatorami zabytków wykazy parków zabytkowych, dla których ze względu na charakter i walory zostanie wykonana inwentaryzacja szczegółowa starodrzewia w 2001 r., zobowiązując się do bieżącego powiadamiania

wojewódzkich konserwatorów zabytków o zmianach użytkowników i właścicieli zabytków,

- opracują szczegółowe harmonogramy prac dotyczących zabezpieczenia obiektów zabytkowych przed dalszą dewastacją i niekorzystnymi wpływami atmosferycznymi z uwzględnieniem zakresów rzeczowych i finansowych tych prac,

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

VIII. Przebieg postępowania kontrolnego i działania podjęte po zakończeniu kontroli.

- zobowiązali kierowników komórek organizacyjnych oddziałów do bezwzględnego przestrzegania przepisów ustawy o kulturze oraz porozumienia zawartego przez Ministra Kultury i Sztuki z Prezesem Agencji, a zwłaszcza do:
 - doprowadzenia do zgodności ewidencji obiektów zabytkowych ze stanem faktycznym,
 - uzupełnienia *Kart informacyjnych* i dokumentacji fotograficznej obiektów zabytkowych,
 - dopuszczenia do sprzedaży, dzierżawy i administrowania tylko tych zabytków, które posiadają program użytkowy, zaakceptowany przez wojewódzkich konserwatorów zabytków.

2. Wojewódzcy konserwatorzy zabytków poinformowali m.in., że:

- trwa aktualizacja bazy danych o zabytkach we współpracy z oddziałami terenowymi Agencji,
- od początku bieżącego roku (2000r.) rozpoczęto kontrolę właścicieli zabytków w zakresie realizacji przez nich zobowiązań notarialnych,
- dołożą starań, aby w budżetach na rok przyszły zarezerwować niezbędne środki na postępowania egzekucyjne wobec właścicieli źle utrzymujących obiekty zabytkowe,
- podejmą działania mające na celu zintensyfikowanie kontroli wykonania postanowień zawartych w nakazach,
- opracowali w wyniku kontroli NIK wnioski merytoryczne, organizacyjne i realizacyjne, które imiennie skierowali do odpowiedzialnych za ich wykonanie kierowników działów,
- prowadzone są prace związane z uzupełnieniem rejestrów zabytków,
- podjęto starania o etatowe i finansowe wzmocnienie wojewódzkich oddziałów służby ochrony zabytków.

Wyniki kontroli dały podstawę do skierowania wniosku do Resortowej Komisji Orzekającej przy Ministrze Skarbu Państwa o naruszeniu dyscypliny finansów publicznych. Komisja w wydanym orzeczeniu udzieliła kary upomnienia dyrektorowi Oddziału Agencji w Szczecinie.

**DYREKTOR DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli**

Akceptuję:

Jan NAWELSKI

WICEPREZES
Najwyższej Izby Kontroli
05-02-2001
Jacek UCZKIEWICZ

Opole, 02 luty 2001 r.

ZATWIERDZAM
PREZES
Najwyższej Izby Kontroli

Janusz WOJCIECHOWSKI

Warszawa, 08 luty 2001 r.

Załącznik Nr 1 do informacji

Wykaz skontrolowanych jednostek

1. Urząd Generalnego Konserwatora Ochrony Zabytków.
2. Oddziały Terenowe Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w:
 - Szczecinie,
 - Szczecinie - Filia w Koszalinie,
 - Poznaniu,
 - Zielonej Górze,
 - Wrocławiu,
 - Warszawie.
3. Wojewódzkie Oddziały Państwowej Służby Ochrony Zabytków w:
 - Opolu,
 - Zielonej Górze,
 - Szczecinie,
 - Wrocławiu,
 - Poznaniu.

Załącznik Nr 2 do informacji**Wykaz aktów prawnych.**

1. Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury – tekst jednolity: Dz.U. z 1999 r. Nr 98 poz. 1150.
2. Ustawa z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa - Dz.U. nr 107, poz. 464 ze zm.: z 1993 r. Nr 5, poz. 23 i Nr 6 poz. 29; z 1994 r. Nr 1, poz. 3, Nr 90, poz. 3, Nr 90, poz. 419, Nr 105 poz. 509 i Nr 127, poz. 627; z 1995 r. Nr 57, poz. 299 i Nr 101, poz. 504 oraz z 1996 r. nr 59, poz. 268 i Nr 106, poz. 496; z 1997 r. Nr 79 poz. 484 i Nr 54 poz. 349 oraz z 1998 r. nr 106, poz. 658 i Nr 156 poz. 775; ze zm. w 1999 r. Dz.U. Nr 49, poz. 484.
3. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 1997 r. Nr 110, poz. 721, Nr 141 poz. 943 ze zm. z 1998 r. Nr 106, poz. 668.
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane - Dz.U. Nr 89, poz. 414 ze zm. i w 1995 r. Nr 141, poz. 692; z 1996 r. Nr 100, poz. 465 i Nr 146, poz. 680 i nr 106, poz. 496; z 1997 r. Nr 111, poz. 726, Nr 88, poz. 554 oraz z 1998 r. Nr 106 poz. 668; ze zm. w 1999 r. Dz.U. Nr 41, poz. 412 i Nr 49 poz. 483.

5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 kwietnia 1963 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków i centralnej ewidencji zabytków - Dz.U. Nr 19, poz. 101 ze zm. w 1986 r. Nr 42, poz. 204 i w 1998 r. Nr 106, poz. 668.
6. Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 26 stycznia 1963 r. w sprawie społecznej opieki nad zabytkami - M.P. Nr 17, poz. 97 ze zm. w 1998 r. Dz.U. Nr 106 poz. 668.
7. Uchwała Nr 179 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 1978 r. w sprawie wykorzystania zabytków nieruchomych na cele użytkowe - M.P. Nr 37, poz. 142 ze zm. w 1998 r. Dz.U. Nr 106, poz. 668.
8. Ustawa z dnia 5 stycznia 1991 r. Prawo budżetowe Dz.U. z 1993 r. nr 72, poz. 344 ze zm.; Nr 76, poz. 344 z 1994; Nr 121, poz. 121, poz. 591; Nr 133, poz. 685; z 1995 r. Nr 124, poz. 601; Nr 132, poz. 640; z 1996 r. Nr 89 poz. 402; Nr 106, poz. 496; Nr 132, poz. 621; Nr 139, poz. 647; z 1977 r. Nr 79, poz. 484; nr 54, poz. 348; Nr 123 poz. 775 i poz. 778; Nr 133, poz. 883, Nr 137; poz. 296; Nr 141, poz. 943; Nr 158, poz. 1042).
9. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 1994r. Nr 121, poz. 591 ze zm.: z 1997 r. Nr 32, poz. 183, Nr 43, poz. 272; Nr 88, poz. 554, Nr 118 poz. 754, Nr 139 poz. 933 i 934 Nr 140 poz. 939, Nr 141 poz. 945; z 1998 r. Nr 60 poz. 382, Nr 106 poz. 668, Nr 107, poz. 669, Nr 155 poz. 1014; ze zm. w 1999 r. Dz.U. Nr 9, poz. 75.
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 1998 r. w sprawie określenia Szczegółowych zasad i trybu przeprowadzania przetargów na zbycie nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub własności gminy (Dz.U. Nr 9, poz. 30).
11. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 marca 1992 r. w sprawie nadania statutu Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (Dz.U. Nr 24, poz. 104, Nr 80, poz. 409 z 1993r. Nr 36, poz. 163, z 1998 r. poz. 104, Nr 80, poz. 409, z 1993 r. Nr 36, poz. 163, z 1998 r. Nr 15, poz. 63).
12. Ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych (Dz.U. Nr 155, poz. 1014 z 1999 r. Nr 50, poz. 511).
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 listopada 1994 r. w sprawie wykazu zadań państwowych, które mogą być zlecone jednostkom niepaństwowym (Dz.U. Nr 131, poz. 657; zm. z 1995 r. Nr 120, poz. 579).

14. Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 lipca 1995 r. w sprawie zlecania zadań państwowych jednostkom niepaństwowym (Dz.U. Nr 87, poz. 437).
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 lipca 1997 r. w sprawie zlecania zadań państwowych jednostkom niepaństwowym oraz wykazu tych zadań (Dz.U. Nr 94, poz. 573; ze zm. z 1998 r. Nr 100, poz. 639 - obowiązywało do dnia 31.12.1998 r.).
16. Ustawa z dn. 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. Nr 115, poz. 741 ze zm. z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i z 1999 r. Nr 49, poz. 484).
17. Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. Nr 49 poz. 196 ze zm. w 1995 r. (Dz.U. Nr 141 poz. 692 i Dz.U. Nr 90 poz. 446).
18. ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 114 poz. 492 ze zm.) w 1993r. (Dz.U. Nr 54 poz. 254; 1995 r. Dz.U. Nr 89 poz. 415; 1996 r. Dz.U. Nr 147 poz. 713; 1997 r. Dz.U. Nr 91 poz. 409, Dz.U. Nr 14, poz. 72, Dz.U. Nr 43, poz. 272 i Dz.U. Nr 54 poz. 349; 1998 r. Dz.U. Nr 133 poz. 885, Dz.U. Nr 88, poz. 554 i z 1999 r. Dz.U. Nr 106 poz. 668).
19. Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 11 stycznia 1994 r. o zasadach i trybie udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach oraz prac archeologicznych i wykopaliskowych w warunkach ich prowadzenia i kwalifikacjach osób, które mają prawo prowadzenia tej działalności (Dz.U. Nr 16 poz. 55).